

Nota Cultureel Erfgoed Lingewaard 2025

Voorwoord

Lingewaard wordt gekenmerkt door een rijkdom aan lokale verhalen, tradities en herkenbare plekken die samen het bijzondere karakter van onze gemeente vormen. Met historische parels zoals Fort Pan-nerden, Kasteel Doornenburg en de eigen cultuur van onze stad- en dorpskernen, biedt Lingewaard een schat aan erfgoed waar we met recht trots op mogen zijn. Dit erfgoed vertelt ons niet alleen waar we vandaan komen, maar geeft ook richting aan de toekomst. Het herinnert ons aan wie we zijn, aan de mensen en verhalen die onze gemeenschap hebben gevormd en vormt daarmee een bron van inspiratie voor de aankomende jaren. Het inspireert nieuwe generaties en trekt bezoekers van buitenaf aan, die de charme van onze gemeente komen ontdekken.

Wat erfgoed écht waardevol maakt, is de rol die het speelt in onze samenleving. Het laat ons leren van het verleden, geeft ons een gevoel van verbondenheid en biedt inspiratie voor nieuwe initiatieven. Cultureel erfgoed is niet alleen belangrijk om onze geschiedenis te bewaren, maar het zorgt ook voor een levendige gemeenschap, waar tradities doorgegeven worden en nieuwe ideeën ontstaan. Het roept gevoelens van trots op en verbindt ons met anderen, zowel lokaal als wereldwijd.

Het erfgoed van Lingewaard gaat verder dan alleen stenen en karakteristieke gebouwen. Het leeft in onze tradities, onze verhalen en onze gemeenschappen. Evenementen zoals de Schuttersfeesten in Doornenburg, de Bemmelse Paardendagen en het Kersenfeest in Gendt brengen jong en oud samen en zorgen ervoor dat onze geschiedenis blijft leven. Het verenigingsleven en onze vele vrijwilligers spelen hierin een onmisbare rol. Dankzij hun inzet blijft deze rijke erfenis levendig, gedeeld en gevierd. Wij vinden het belangrijk dat erfgoed toegankelijk blijft voor iedereen. Het behouden, uitdragen en organiseren van cultureel erfgoed is dan ook het belangrijkste doel van deze geactualiseerde nota.

Het erfgoed van Lingewaard biedt bovendien inspiratie voor nieuwe initiatieven en kansen. Die initiatieven, vanuit inwoners en organisaties, verdienen onze volle steun. Met deze erfgoednota zetten we een volgende stap in het koesteren en benutten van ons erfgoed. Samen met u maken we Lingewaard een plek waar het verleden levend blijft. We kijken ernaar uit om samen met het veld aan de slag te gaan met de uitvoering van de ambities uit deze nota.

Laten we trots zijn op de geschiedenis van Lingewaard en samen zorgen dat deze voor toekomstige generaties behouden en beleefbaar blijft.

Aart Slob

Wethouder Cultureel erfgoed

Leeswijzer

Voor u ligt de nota met het nieuwe erfgoedbeleid van de gemeente Lingewaard. Deze nota bestaat uit vier hoofdstukken. In hoofdstuk 1 worden de aanleiding en het doel verwoord. In hoofdstuk 2 kijken we terug op de afgelopen beleidsperiode en benoemen we actuele trends en ontwikkelingen in het erfgoedveld die het erfgoedveld beïnvloeden en die richting geven aan ons nieuwe beleid. Vervolgens verwoorden we in hoofdstuk 3 onze Lingewaardse ambities en hoe deze tot stand zijn gekomen. De ambities zijn uitgewerkt in het uitvoeringsprogramma, dat is opgebouwd in vier thema's. De doelen en acties om deze ambities te realiseren worden overzichtelijk weergegeven in een schema. Door middel van een weging wordt aangegeven hoe we de ambities willen bereiken en welke projecten het belangrijkste zijn om als eerste uit te voeren. Tot slot beschrijven we in hoofdstuk 4 de werkwijzen waarmee deze ambities worden gerealiseerd.

Het participatieproces heeft laten zien hoe betrokken de gemeenschap van Lingewaard is. De samenwerking met inwoners en organisaties heeft geleid tot een breed gedragen erfgoedbeleid dat de lokale waarden en behoeften weerspiegelt en een sterke basis biedt voor de toekomst.

Hoofdstuk 1 Inleiding

1.1 Het cultureel erfgoed van Lingewaard

Gemeente Lingewaard ligt in het oosten van het Gelderse rivierengebied en wordt omsloten door de Waal en de Nederrijn. Lingewaard wordt gekarakteriseerd door landschappelijk en groen erfgoed, zoals de uiterwaarden, boomgaarden, het klompenpad in Ressen, de Linge en de Gendtse polder. Dat het gebied bijzondere waarden vertegenwoordigt blijkt ook uit het feit dat twee werelderfgoedsites van UNESCO elkaar hier ontmoeten: de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Romeinse Limes, beiden sinds 2021 werelderfgoed. Daarnaast heeft de gemeente een opvallend rijk verenigingsleven, waarmee tradities

en gebruiken bewaard blijven. Dit 'erfgoed' is onderdeel van de identiteit van Lingewaard. De verschillende historische kernen dragen eigenheid en een dorps gevoel uit.

De gemeente kent ook veel bijzondere tradities. Naast de Schuttersfeesten, de Bemmelse Paardendagen en het Kersenfeest, is er bijvoorbeeld de traditie van het Vleiskeure op de vooravond van de Huissense kermissen de Lentekriebels, die al jarenlang op de zondag rond de officiële eerste lentedag in Angeren wordt georganiseerd. Ook wordt jaarlijks op 29 juni het beleg en ontzet van Huissen nagespeeld door de Huissense gilden, waarmee deze historische gebeurtenis levend wordt gehouden. Carnaval wordt bovendien breed gevierd, een traditie die de gemeenschappen in Lingewaard verbindt en een belangrijk cultureel evenement vormt voor jong en oud. Het feest begint op de 11e van de 11e en omvat pronkzittingen en optochten in de kernen, met Vastenavond als feestelijke afsluiting. Al deze unieke lokale verhalen, tradities en herkenbare plekken maken Lingewaard.

Wat zeggen de inwoners zelf?

We hebben de inwoners van Lingewaard gevraagd welke betekenis zij aan erfgoed geven. De trots op het verleden, de binding met de eigen geschiedenis en een gevoel van 'thuis' werden meermaals benoemd. Door samen met erfgoed bezig te zijn, voelt men zich verbonden met de eigen woonkern en lokale historie. Ook het levend houden van kennis en tradities werd benoemd, evenals het belang om dit door te geven aan de volgende generaties. Dit met elkaar doen, in verenigingsverband, geeft meerwaarde.

1.2 Visie op het cultureel erfgoed van Lingewaard

Erfgoed is een belangrijk onderdeel van de identiteit van gemeente Lingewaard. We koesteren de schoonheid van de ondergrond, het landschap, onze bijzondere gebouwen, het vele water en groen, en alles wat de unieke kernen in onze gemeente zo karakteristiek maakt. We beschermen het erfgoed omdat we het belangrijk vinden. We willen laten zien waar we vandaan komen en dat is alleen mogelijk door ons erfgoed te behouden, zodat we van onze geschiedenis kunnen leren. Monumenten moeten ook goed gebruikt worden zodat deze plekken van betekenis blijven. Ons erfgoed zorgt voor herkenbaarheid, een gevoel van verbondenheid en trots!

De gemeente ziet haar rol ten aanzien van het erfgoed als goede zorgdrager en houdt een goede balans tussen beschermen en ontwikkelen. De gemeente stimuleert een integrale benadering van het erfgoed in samenhang met de overige beleidsdoelen, waarbij ze de kansen om erfgoed in te zetten bij ontwikkelingen aangrijpt. Daarnaast wil de gemeente graag meer samenwerken met bewoners en de lokale erfgoedgemeenschappen en initiatieven vanuit de samenleving stimuleren.

Wat is cultureel erfgoed?

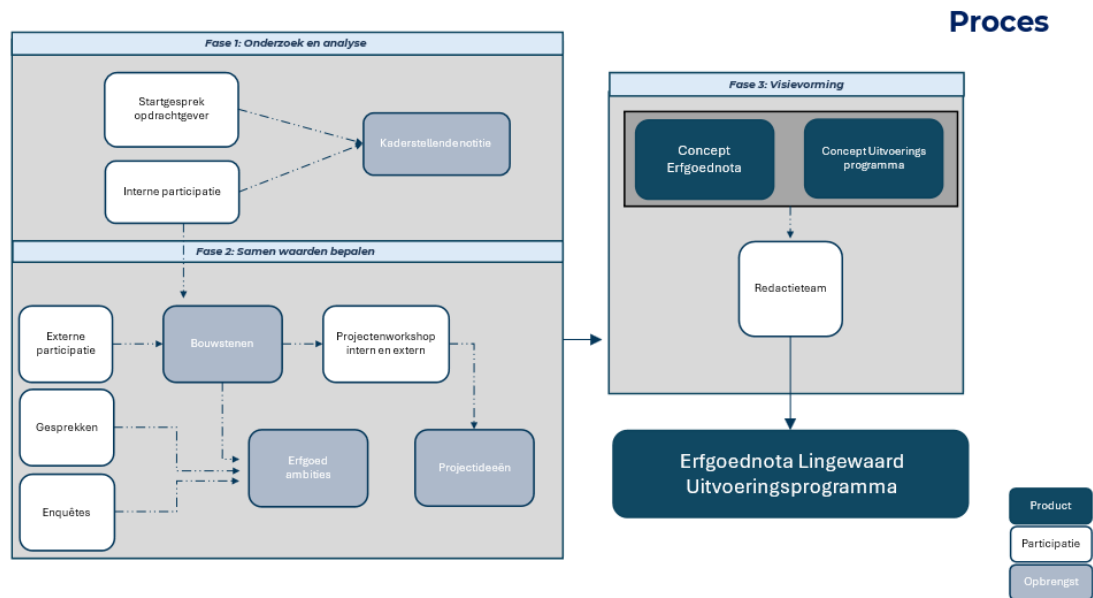
Erfgoed vertelt over waar we vandaan komen, wie we zijn en hoe we ons ontwikkelen. Het is tastbaar aanwezig in onze historische woonkernen, het landelijk gebied en in de bodem. Maar ook als immaterieel erfgoed in onze tradities, gebruiken en verhalen. In deze nota gebruiken we een brede betekenis van erfgoed. Hieronder verstaan we gebouwde objecten, structuren en monumenten, cultuurlandschapen, archeologie en immaterieel erfgoed.

Definitie van cultureel erfgoed volgens de Erfgoedwet

"Uit het verleden geërfde materiële en immateriële bronnen, in de loop van de tijd tot stand gebracht door de mens of ontstaan uit de wisselwerking tussen mens en omgeving, die mensen, onafhankelijk van het bezit ervan, identificeren als een weerspiegeling en uitdrukking van zich voortdurend ontwikkelende waarden, overtuigingen, kennis en tradities, en die aan hen en toekomstige generaties een referentiekader bieden."

1.3 Aanleiding en doel van dit erfgoedbeleid

Deze nota legt uit hoe de gemeente Lingewaard de komende jaren met haar cultureel erfgoed omgaat. Het vorige erfgoedbeleid werd in 2015 vastgesteld. Door verschillende ontwikkelingen, waaronder de invoering van de Erfgoedwet (2016) en de Omgevingswet (2024), is het tijd om het beleid aan te passen. De ambities in deze nota zijn het resultaat van een breed participatieproces waarin de stem van Lingewaarders centraal stond. Het proces werd zo opgezet dat alle inwoners en belanghebbenden hun mening konden geven. Extra aandacht ging uit naar groepen die dagelijks met cultureel erfgoed werken, zoals monumenteigenaren, vrijwilligersorganisaties en culturele instellingen. Door hun kennis en ervaringen hebben we belangrijke inzichten gekregen in de behoeften en zorgen rondom erfgoed. Dit alles heeft geleid tot deze vernieuwde versie van het erfgoedbeleid. In het schema hieronder zie je hoe dit proces is verlopen.

Hoofdstuk 2 Kaders en context

2.1 Evaluatie huidig beleid

We beginnen met de evaluatie van de beleidsnota cultureel erfgoed Lingewaard uit 2015, evenals het bijbehorende uitvoeringsprogramma. Het beleid van de afgelopen jaren was gericht op drie speerpunten: erfgoed en ruimte, erfgoed en toerisme, erfgoed en communicatie. Veel zaken uit het oude Uitvoeringsprogramma zijn inmiddels uitgevoerd of in gang gezet. Hieronder maken we inzichtelijk welke resultaten de afgelopen jaren zijn bereikt.

Erfgoed en ruimte

De cultuurhistorische waardenkaart is een belangrijke informatiebron en geeft inzicht in het erfgoed van de gemeente. De kaart is tijdens de laatste beleidsperiode vastgesteld en verder aangevuld met stedenbouwkundige waarden van de kernen en wijken. De kaart biedt een goede basis voor het verder verankeren en benutten van erfgoed in het Omgevingsplan en het nog beter benutten van erfgoed in ruimtelijke ontwikkelingen voor de komende beleidsperiode.

De gemeente hecht veel waarde aan de instandhouding van monumentale panden. Daarom is de afgelopen periode veel aandacht besteed aan de zorg voor monumenten. Zo is de subsidieregeling voor de instandhouding van gemeentelijke monumenten geactualiseerd. Hiermee hebben we nog meer eigenaren kunnen ondersteunen bij het restaureren en in stand houden van hun monument. Ook is de website van de gemeente aangevuld met informatie voor eigenaren van een gemeentelijk monument.

Ter aanvulling op de bestaande monumentenlijst is er een inventarisatie gemaakt van gebouwd erfgoed uit de Wederopbouwperiode (1940-1965). Hiermee hebben we inzicht gekregen in de objecten die typisch zijn voor de historie van Lingewaard. Voor een aantal van deze objecten zijn redengevende beschrijvingen opgesteld. Deze beschrijvingen kunnen dienen als basis wanneer we deze objecten in de komende periode aan het college willen voorleggen voor een mogelijke monumentale status.

Met het oog op de inwerkingtreding van de Omgevingswet is in 2022 de Erfgoedverordening aangepast en is er een Commissie Omgevingskwaliteit ingesteld. Deze adviseert onder andere het college over bouwplannen aan monumenten en de inpassing van cultuurhistorische waarden in ruimtelijke plannen.

De gemeente koestert de samenwerkingen tussen de monumenteigenaren, historische verenigingen en partnergemeenten. Om deze samenwerkingen te behouden en versterken is er subsidie aan de historische verenigingen verleend ter ondersteuning van de uitvoering van bepaalde taken voor erfgoed. Ook is er een periodiek overleg ingesteld met het Cultuurhistorisch Platform Lingewaard, waarin de historische kringen zijn vertegenwoordigd.

Erfgoed en toerisme

Erfgoedtoppers zoals het poortgebouw van de Middeleeuwse Arnhemse Poort, de Limes, de Gendste Uiterwaarden en de karakteristieke panden in Huissen dragen bij aan de aantrekkingskracht van de gemeente Lingewaard voor toeristen. De drie verhaallijnen die zijn opgesteld voor de gemeente: - *de strijd tegen het water – oorlog en defensie – de mens en het landschap* zijn op verschillende plekken

zichtbaar en beleefbaar gemaakt. Verschillende strategische verdedigingslijnen zijn te ervaren, zoals de Mauritslinie uit de Tachtigjarige Oorlog, en de IJssellinie uit de Koude Oorlog.

Daarnaast zijn er in de gemeente talrijke sporen uit de Tweede Wereldoorlog te vinden, waaronder kunstwerken in de openbare ruimte die verwijzen naar gebeurtenissen uit die tijd. Voorbeelden hiervan zijn het herdenkingsmonument in de vorm van een neerstortend vliegtuig in Angeren en de stalen uitsnede van een Sherman tank vlakbij de herdenkingskapel De Heuvel in Bemmelen. Beide kunstwerken waren een initiatief van lokale verenigingen, waar de gemeente een bijdrage aan heeft geleverd. Ook zijn er recreatieve routes uitgezet en informatiepanelen geplaatst.

De gemeente kent daarnaast enkele monumenten met internationale erkenning. Zo zijn de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Romeinse Limes in 2021 aangewezen als Unesco Werelderfgoed. Deze werelderfgoedstatus versterkt niet alleen de bekendheid van Fort Pannerden en de Limes, maar biedt ook kansen om deze bijzondere locaties verder te benutten voor toerisme en recreatie.

Enkele grote monumenten dienen als logisch vertrekpunt voor verschillende routes en verhalen. Over het algemeen wordt er veel aandacht besteed aan de grote en bekende verhalen en monumenten in Lingewaard. Denk hierbij aan Kasteel Doornenburg en Fort Pannerden die het oorlogsverleden leven houden. Deze bekende erfgoedlocaties worden goed bezocht door inwoners, recreanten en toeristen. In ons beleid voor recreatie speelt het beleefbaar maken en ontsluiten van erfgoed een belangrijke rol. Erfgoed is dus verweven in het recreatie en toerisme beleid.

Erfgoed en communicatie

Om het erfgoed van Lingewaard beter zichtbaar en beleefbaar te maken voor publiek, zijn verschillende acties ondernomen. Er is een erfgoededucatieprogramma voor basisscholen opgezet, waardoor scholen kunnen kiezen welke bijzondere plekken zij willen bezoeken. Hierdoor maken kinderen al op jonge leeftijd kennis met het erfgoed van Lingewaard.

Doeboek over de Romeinen!

Halverwege 2025 is het Doeboek over de Romeinen klaar. De gemeente Lingewaard werkt hiervoor samen met de gemeenten Arnhem en Overbetuwe. In dit Doeboek komt veel specifieke informatie over de vondsten uit Lingewaard en wordt uitgelegd hoe de Romeinen hier leefden aan de Limes. De gemeente Lingewaard vindt het belangrijk dat zowel het basis- én het voorgezet onderwijs leren over het Romeinse verleden van de gemeente. Een bezoek aan het Museum Hof van Hessen wordt een onderdeel van dit Doeboek.

Daarnaast ondersteunt de gemeente eigenaren en liefhebbers van monumenten door het organiseren en faciliteren van verschillende evenementen zoals de Open Monumentendag en de Monumentenprijs. Sinds 2015 reikt de gemeente jaarlijks de Monumentenprijs uit aan een eigenaar of beheerder van een pand met een historische waarde. Ook ondersteunt de gemeente eigenaren van monumenten met informatie over hun monument en de mogelijkheden voor instandhouding.

Om goed op de hoogte te blijven van wat er speelt in het erfgoedveld hebben we ingezet op een periodiek overleg met het Cultuur Historisch Platform Lingewaard (CHPL). Op deze manier kunnen we beter samen optrekken als dit nodig is.

2.2 Trends en ontwikkelingen

In het erfgoedveld zijn verschillende algemene veranderingen waarneembaar, die invloed hebben op de manier waarop we met erfgoed omgaan. Hieronder worden enkele algemene trends en ontwikkelingen toegelicht.

Participatiesamenleving

In onze participatiesamenleving wordt steeds meer verantwoordelijkheid en initiatief van burgers verwacht, zowel in het fysieke als het sociale domein. Ook in wetgeving heeft dit vorm gekregen. Participatie is een belangrijke pijler onder de Omgevingswet. Het biedt inwoners meer ruimte om inbreng te leveren op veranderingen in hun eigen leefomgeving. Voor het behoud en gebruik van erfgoed is deze inbreng belangrijk voor meer maatschappelijk draagvlak. Het biedt kansen om inwoners tijdig te betrekken, samen met hen de kernwaarden en verhalen op te halen en vervolgens deze waarden te borgen in plannen en beleid. Deze participatiesamenleving heeft ook een doorwerking gehad in het erfgoedveld. In 2024 is het Verdrag van Faro door Nederland ondertekend, een verdrag met de mooie ondertitel: de waarde van cultureel erfgoed voor de samenleving. De uitwerking van het verdrag richt zich op het stimuleren van participatie bij het borgen van cultureel erfgoed. De kernwaarden van het verdrag zijn meedoen, openstaan en verbinden. Meedoen betekent mensen fysiek of digitaal toegang geven tot erfgoed maar hen ook laten meebepalen en samenwerken. Openstaan gaat over oog hebben voor

verschillende erfgoedopvattingen en nieuwe vormen van erfgoed, en over ruimte bieden aan kennis van inwoners. Verbinden betekent dat erfgoed wordt gebruikt om doelen in de samenleving te bereiken, zoals het versterken van de band tussen mensen en het verbeteren van hun welzijn. Erfgoed kan zo bijdragen aan een betere kwaliteit van leven voor iedereen.

Dit erfgoedbeleid is participatief opgesteld. Door gesprekken en werksessies met belanghebbenden, inwoners, monumenteigenaren, leden van de commissie Omgevingskwaliteit en medewerkers van de gemeente Lingewaard zijn de belangrijkste thema's voor de gemeente Lingewaard gevormd. Zie bijlage II: Model Transparant participeren en bijlage III: Participatieverslag voor meer informatie over het maakproces van deze beleidsnota.

Erfgoedvrijwilligers

Het erfgoed van Lingewaard gaat verder dan alleen stenen en karakteristieke gebouwen. Het leeft in onze tradities, onze verhalen en onze gemeenschappen. Er zijn in de gemeente veel vrijwilligers die zich inzetten voor ons erfgoed, niet alleen voor onderhoud van gebouwen en tuinen, maar ook bij het organiseren en bijdragen aan de vele evenementen. Denk hierbij aan de kringdagen voor de schutterijen en gilden, sacramentsprocessie de Huissense Umdracht en bijvoorbeeld activiteiten in het kerkje van Ressen. De vele vrijwilligers spelen een onmisbare rol bij de instandhouding, het beleven en het doorgeven van ons erfgoed. Dankzij hun inzet blijft deze rijke erfenis levendig, gedeeld en gevierd. Echter zijn er ook uitdagingen bij de erfgoedgemeenschappen en verenigingen. De manier waarop mensen zich willen inzetten als vrijwilliger voor een (erfgoed)vereniging verandert. Minder vast, meer flexibel. Minder van bovenop en meer van onderaf (eigen initiatief). Ook de toenemende vergrijzing speelt hierin een rol. Historische verenigingen hebben moeite met de aanwas van jonge mensen. Dit vraagt om een eigentijdse, andere benadering van potentiële vrijwilligers. Een inclusieve benadering die alle leeftijden, bevolkingsgroepen en culturele achtergronden inspireert en uitnodigt om mee te doen.

Vrijwilligers Fort Panterden

De Vereniging Vrijwilligers van Fort Panterden bestaat uit meer dan 100 enthousiaste vrijwilligers die zich inzetten voor het meest oostelijk gelegen fort van de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Fort Panterden is niet alleen een museum, maar ook een belevingsfort waar geschiedenis tot leven komt. Het diverse team, dat voor 40% uit vrouwen en 60% uit mannen bestaat, vervult uiteenlopende rollen. Er zijn vrijwilligers voor de collectie, technische (onderhouds)diensten, PR & Events en opleidingen. Daarnaast zijn er dagcoördinatoren, chauffeurs, gidsen, baliemedewerkers, servicemedewerkers, suppoosten, administratief medewerkers, horecamedewerkers en zelfs spelbegeleiders. Samen zijn ze van alle markten thuis. De vrijwilligers werken niet alleen aan de bekendheid en de exploitatie van het fort en haar geschiedenis, maar zetten zich ook in om een breed publiek, waaronder scholieren, bewust te maken van de historische waarde van forten en de Hollandse Waterlinies. Daarnaast informeren zij hun bezoekers over de kwetsbaarheid van cultureel en natuurlijk erfgoed wereldwijd, en verbinden educatie met interactieve beleving voor bezoekers. Fort Panterden, erkend als museum en onderdeel van het Werelderfgoed Hollandse Waterlinies, werd in 2023 door het publiek uitgeroepen tot 'Mooiste Fort van Nederland'. De vrijwilligers hebben heel verschillende achtergronden, kwaliteiten en competenties en met elkaar hebben ze zoveel kennis, kunde en betrokkenheid als een professionele organisatie. In 2024 zijn ze genomineerd geweest voor de Erfgoedvrijwilligersprijs, een prestigieuze prijs die geldt voor het hele Koninkrijk der Nederlanden.

Erfgoed en omgevingskwaliteit

Cultureel erfgoed draagt bij aan een goede omgevingskwaliteit. Erfgoed verrijkt de beleving van de fysieke leefomgeving en is bepalend voor de identiteit. De Omgevingswet staat voor een goede balans tussen het benutten en beschermen van de fysieke leefomgeving. Het motto van de Omgevingswet is 'Ruimte voor ontwikkeling, waarborgen van kwaliteit'. In de wet worden verschillende belangen in samenhang met elkaar bekeken. Eén van die belangen is cultureel erfgoed. Hiermee wordt ruimte geboden om cultureel erfgoed als ontwikkelende kracht te benutten en 'erfgoedinclusief' te ontwikkelen. Dat wil zeggen een ontwikkeling of een opgave waarin het behoud, het gebruik en het versterken van erfgoed samengaat met de grote ruimtelijke opgaven van dit moment, zoals klimaatadaptatie, energietransitie, duurzame economie, natuur en landbouw, de woonopgave en mobiliteit. Hierdoor kan erfgoed bijdragen aan andere beleidsopgaven én krijgt het een vaste plek.

Integrale benadering van erfgoed

De zorg voor erfgoed en monumenten is geen op zichzelf staande discipline meer. Cultureel erfgoed gaat ook over karakteristieke landschappen, wijken, structuren en gebouwen die een verhaal vertellen. Erfgoed is een middel om bij te dragen aan maatschappelijke vraagstukken. Denk aan thema's als sociale cohesie, energietransitie en leefbaarheid. Samenwerking en afstemming over deze thema's is steeds belangrijker.

Erfgoed en klimaatopgaven

We staan voor grote opgaven rondom energie en klimaat. De kennis uit het verleden kan een waardevolle bijdrage leveren aan actuele opgaven. Water en bodem bepaalden miljoenen jaren waar de mens woonde en wat zij met het land deden. Door de historische situatie in beeld te brengen, kunnen we leren waar we natuur kunnen ontwikkelen, welke functie pas bij elke bodemsoort, ondergrond en watersysteem.

Verduurzamingsopgave gebouwd erfgoed

Veel monumenteigenaren weten niet hoe ze hun panden verantwoord kunnen verduurzamen, door de spanning tussen monumentenbehoud en verduurzaming. Monumenten zijn vaak oude, kwetsbare gebouwen die niet aansluiten bij moderne duurzaamheidsstandaarden. Verduurzaming vraagt immers vaak om ingrepen die de historische waarde kunnen aantasten, zoals isolatie of zonnepanelen. Het is daarom belangrijk om oplossingen te vinden die zowel het behoud als de verduurzaming van een monument mogelijk maken.

Immaterieel erfgoed

Er is steeds meer aandacht voor immaterieel erfgoed: gewoonten, gebruiken, sociale praktijken, feesten en ambachten. Immaterieel erfgoed is levend erfgoed. Het wordt overgedragen van generatie op generatie en is belangrijk voor een gemeenschappelijke identiteit. In 2003 nam Unesco het Verdrag aan voor de bescherming van Immaterieel Cultureel Erfgoed. Sindsdien is een Kenniscentrum Immaterieel Erfgoed Nederland opgericht (KIEN) en wordt er een nationale inventaris van immaterieel erfgoed bijgehouden. Het KIEN richt zich op het stimuleren van het bewustzijn en begrip van immaterieel erfgoed, en werkt aan het versterken van erfgoedgemeenschappen en hun praktijken.

Rol van de gemeente

De rol van de gemeente verandert steeds meer. Het ondersteunen en faciliteren van initiatieven en ideeën vanuit de samenleving staat steeds meer voorop en hiervoor worden steeds meer nieuwe instrumenten ontwikkeld. Het Verdrag van Faro stelt de mens en samenleving centraal en hun relatie met erfgoed. De gemeente neemt hier een verbindende positie in. De inhoudelijke kennis over erfgoed is van waarde om in te zetten bij toekomstige ontwikkelingen, om initiatiefnemers te begeleiden, keuzes te beargumenteren en mee te denken. Ook samenwerking met andere disciplines en het verbinden van erfgoed met opgaven zoals klimaat en energietransitie worden steeds belangrijker.

Met deze actualisatie van het erfgoedbeleid geven we aandacht aan deze trends en ontwikkelingen die ook op Lingewaard afkomen. In het volgende hoofdstuk geven we aan welke ambities we hebben en hoe we dat, samen met inwoners en organisaties, willen gaan doen.

Hoofdstuk 3 Ambities

3.1 Participatieverantwoording

De ambities in deze nota zijn het resultaat van een breed participatieproces waarin de stem van Lingewaarders centraal stond. Dit proces heeft geleid tot de bouwstenen waarop de inhoud van dit erfgoedbeleid is gebaseerd en de acties in het uitvoeringsprogramma zijn gevormd.

In de tweede fase hebben mensen binnen en buiten de organisatie actief bijgedragen aan het nieuwe erfgoedbeleid. Het proces werd zo opgezet dat alle inwoners en belanghebbenden hun mening konden geven. Via enquêtes, werksessies en bijeenkomsten konden zij hun input delen. Extra aandacht ging uit naar groepen die dagelijks met cultureel erfgoed werken, zoals vrijwilligersorganisaties en culturele instellingen. Door hun kennis en ervaringen hebben we belangrijke inzichten gekregen in de behoeften en zorgen rondom erfgoed. De verzamelde ideeën zijn zorgvuldig bekeken en verwerkt in de erfgoednota. Dit heeft geleid tot duidelijke accenten en prioriteiten. Sommige reacties zijn gebundeld om het beleid haalbaar te maken. Een redactieteam, bestaande uit mensen binnen en buiten de organisatie, heeft actief feedback gegeven op de conceptstukken, om ervoor te zorgen dat de inbreng van alle participanten goed is meegenomen. Het participatieproces heeft laten zien hoe betrokken de gemeenschap van Lingewaard is. De samenwerking met inwoners en organisaties heeft geleid tot een breed gedragen erfgoedbeleid dat de lokale waarden en behoeften weerspiegelt en een sterke basis biedt voor de toekomst. Een procesverantwoording van de participatie en meer inzicht in de totstandkoming van de visie, is te raadplegen in bijlage II. Het participatieverslag van dit project is opgenomen in bijlage III. Ook de verzamelde project ideeën zijn raadpleegbaar en opgenomen in bijlage IV.

3.2 Doel en thema's

Deze geactualiseerde nota sluit aan op het voorgaande beleid voor erfgoed en bouwt daar grotendeels op voort. Erfgoed is een belangrijke kwaliteit voor Lingewaard. We zien het als onze verantwoordelijkheid en doel om goed te blijven zorgen voor het Lingewaardse erfgoed zodat, de volgende generaties ook van het erfgoed kunnen genieten. Niet alleen door de fysieke elementen te beschermen, maar ook door het erfgoed in te zetten in ruimtelijke ontwikkelingen en te koppelen met andere maatschappelijke op-

gaven en ambities. Dit doen we samen met de partners uit het erfgoedveld. De gemeente Lingewaard heeft een aantal speerpunten voor dit erfgoedbeleid opgesteld:

- Toekomstbestendig maken van monumenten
De gemeente wil inzetten op het toekomstbestendig maken van de monumenten door ervoor te zorgen dat ze goed gebruikt worden en er steeds aandacht is voor de mogelijkheden om te verduurzamen.
- Extra aandacht voor het onderhoud van ons erfgoed
De gemeente Lingewaard wil extra aandacht schenken aan het onderhoud van monumenten in particuliere eigendom die géén gebruiksfunctie hebben.
- Het erfgoed in de gemeente in beeld brengen
De gemeente wil erfgoed dat nog niet is geïdentificeerd of geïnventariseerd, beter in kaart brengen. Dit kan gaan om erfgoed uit recentere perioden uit de geschiedenis zoals wederopbouwerfgoed of Post '65 erfgoed, maar ook om landschappelijk erfgoed of tradities.

Uit het participatietraject met inwoners en beleidsadviseurs van de gemeente zijn vier thema's naar boven gekomen die centraal staan in dit beleid. De evaluatie van het huidige beleid, ontwikkelingen en trends in het erfgoedveld en de beleidskaders zijn hiervoor als basis gebruikt. Deze thema's geven de erfgoedambities van de gemeente weer en bieden houvast bij de uitwerking. Hieronder worden de thema's kort toegelicht.

1. **De basis op orde en het fundament versterken;**
2. **Versterken van de interne en externe samenwerking;**
3. **De Lingewaardse erfgoedwaarden benutten voor omgevingskwaliteit;**
4. **Samen het verhaal van Lingewaard zichtbaar en beleefbaar maken.**

1. De basis op orde brengen en het fundament versterken

Voorop staan de wettelijke taken. Hier moeten en willen we aan voldoen, zodat de basisstructuur voor de omgang met erfgoed op orde is. De Erfgoedwet en Omgevingswet zijn hiervoor de belangrijkste kaders. De afgelopen beleidsperiode is geïnvesteerd in het inventariseren van erfgoed. We beschikken over een cultuurhistorische waardenkaart, een archeologische beleidskaart en een monumentenlijst. Het borgen van dit erfgoed met regels in het omgevingsplan en het aanwijzen van monumenten uit recente perioden zijn belangrijke volgende stappen. Behalve de borging, vragen ook toezicht en handhaving aandacht. Met het versterken van de basis zorgen we ervoor dat het erfgoed van Lingewaard behouden blijft en doorgegeven kan worden aan volgende generaties.

2. Versterken van de interne en externe samenwerking

Een goede interne samenwerking versterkt de kansen voor het behoud en de benutting van erfgoed binnen andere opgaven. Veel beleidsdomeinen hebben een raakvlak met erfgoed. Hier is de afgelopen jaren al op ingezet en hier gaan we mee verder. Dit vraagt soms missiewerk; de meerwaarde van erfgoed is nog niet voor iedereen vanzelfsprekend. Kennis over erfgoed delen en toegankelijk maken is van belang. Een belangrijke rol is hier weggelegd voor de gemeente Lingewaard.

Koppelkansen erfgoed en andere beleidsdomeinen

Tijdens de interne werksessies met de beleidsmedewerkers van de gemeente is geconstateerd dat er veel onbenutte kansen liggen om erfgoed in te zetten bij andere gemeentelijke ambities en opgaven. Verschillende koppelkansen zijn gesignaleerd: *Erfgoed en klimaatadaptatie, Erfgoed en Sport, Kunst en Cultuur, Erfgoed en Recreatie, Toerisme en Economische Zaken*

Bijvoorbeeld; het inzetten van cultuurhistorische informatie bij vraagstukken op het gebied van klimaatadaptatie en wateropslag. Aandacht voor beeldkwaliteit bij het verduurzamen van erfgoed zodat de uitstraling van kerken en monumenten kwalitatief blijft, bij het plaatsen van zonnepanelen. Ook biedt erfgoed kansen op het gebied van toerisme en om economische zaken te realiseren. Voorbeelden die werden genoemd zijn het inzetten van erfgoed en verhalen voor fiets- en wandelroutes die binnen het domein landschap en natuur worden ontwikkeld. Samenwerking met sport, kunst en cultuur biedt mogelijkheden om lokale verenigingen en gilden te beschermen als onderdeel van het immaterieel erfgoed.

We zetten ook in op een grotere rol van het lokale erfgoedveld. De krachtige erfgoedgemeenschap van Lingewaard willen we blijven ondersteunen. Als gemeente willen we kansrijke initiatieven ondersteunen en samenwerking tussen gemeente en erfgoedveld en tussen partijen in het erfgoedveld onderling stimuleren. Het Cultuur Historisch Platform Lingewaard is een belangrijke samenwerkingspartner. De gemeente onderzoekt samen welke initiatieven een bijdrage kunnen leveren aan het verhaal van Lingewaard.

3. De Lingewaardse erfgoedwaarden benutten voor omgevingskwaliteit

Erfgoed heeft een belangrijke gebruikswaarde. We zetten in op het slim koppelen van erfgoed met maatschappelijke opgaven, zoals duurzaamheid, energietransitie en ruimtelijke opgaven. Het benutten van erfgoedwaarden voor omgevingskwaliteit houdt in dat we de unieke eigenschappen van erfgoed, zoals de historische culturele en sociale betekenis, inzetten om de leefomgeving te verbeteren. Dit kan bijvoorbeeld door historische gebouwen een nieuwe functie te geven, zodat ze bijdragen aan de actualiteit van de omgeving. Het herbestemmen van erfgoed zorgt ervoor dat deze waarden behouden blijven, terwijl ze tegelijkertijd nieuwe maatschappelijke meerwaarde bieden. We blijven deze aanpak stimuleren, zowel op gemeentelijk als regionaalniveau, door samen te werken met gemeente Overbetuwe, de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen en de Provincie Gelderland.

Theaterkerk Bommel: wonder in uitvoering

De St. Donatuskerk staat sinds 1873 als markant gebouw aan de markt te Bommel. Als in 2012 bekend wordt dat de kerk door het bisdom zal worden afgestoten besluit een groep inwoners, op verzoek van de gemeente, plannen te maken om het gebouw te transformeren tot een sociaal-cultureel centrum. Al snel ontstaan er plannen de kerk te verbouwen tot Theater en er ruimte te creëren voor de muziekgezelschappen van Bommel. De Stichting Toestanden op Podium (TOP) en de Stichting Muziekgezelschappen Bommel (SMB) zijn de drijvende krachten achter dit proces. De financiering van de bouw is mogelijk gemaakt door bijdragen van de stichting Mi Corazon, de Bommel en Haalderen-stichting, de stichting MGZ en een crowd-fundings-actie onder de Bommelse bevolking. Uiteindelijk krijgt de Stichting Kerk Bommel niet alleen financiële steun via crowdfunding en sponsors, maar ook de inzet van de vele vrijwilligers is doorslaggevend. Sloop- en schilderwerken, straat- en tuinwerken en dergelijke activiteiten worden allemaal door vrijwillige handen uitgevoerd. De kerk kreeg dan ook in 2016 niet alleen een nieuwe invulling, maar ook de sympathie en de steun van heel veel Bommelaars. Ze vinden elkaar in het grand-café van hun kerk. Er is verder ruimte voor allerlei muzikale en culturele activiteiten zoals muziekrepertories van orkesten en koren, muzieklessen, concerten en cabaret- of theatershows. De theaterzaal zelf heeft 250 zitjes. Daarnaast is er ook de gelegenheid voor trouwceremonies en andere private activiteiten. Met de nieuwe bestemming kon de Donatuskerk een baken en levendige ontmoetingsplek van het dorp blijven! Dit maakt de Donatuskerk een mooi voorbeeld van herbestemming en het inzetten van erfgoedwaarden om de kwaliteit van de omgeving te verbeteren. In het boek "Wonder in uitvoering" wordt een prachtig overzicht geboden van de ontmanteling van de Donatuskerk en de geboorte van de TheaterKerk.

Erfgoedbelevingsproject in wording: Verhalende ViA15

De ViA15 maakt straks letterlijk de verbinding tussen de twee oevers van het Pannerdensch Kanaal. De weg is echter meer dan een autoverbinding. Hij vormt een brug tussen de Betuwe en de Liemers, tussen inwoners en tussen gemeentes. De rijke archeologische vondsten langs de ViA15 leggen deze relatie met het water bloot. Het grafveld bij Bommel laat zien dat al eeuwen geleden mensen zich vestigden op de drogere delen langs de rivier. En ook de Romeinse Limes heeft zijn sporen nagelaten. Al deze verhalen zijn echter nauwelijks te beleven. Daarom wil gemeente Lingewaard zich de aankomende jaren inzetten om de rijke archeologische vondsten beleefbaar te maken door zich in te zetten om het project de Verhalende ViA15 te realiseren.

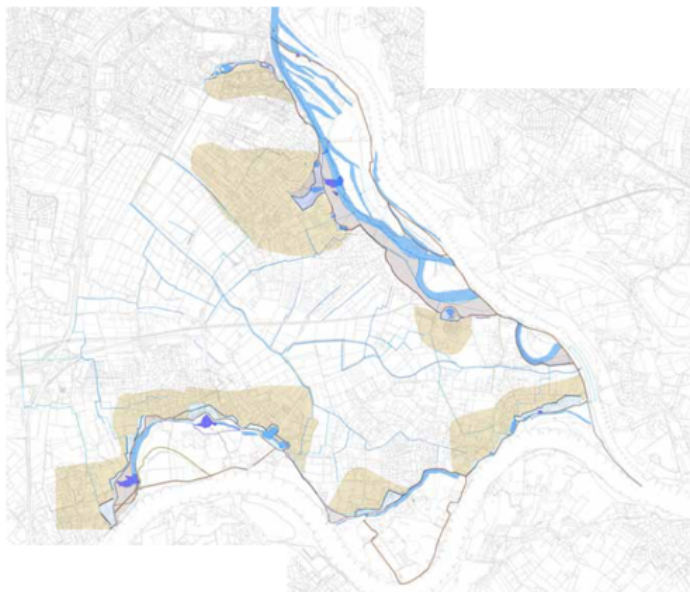
4. Samen het verhaal van Lingewaard vertellen en beleefbaar maken

Erfgoed is een drager van de Lingewaardse identiteit. Hier mogen we trots op zijn. Erfgoed geeft een gevoel van thuis zijn en van herkenbaarheid. Het heeft een plaats in de hoofden en harten van mensen. Deze trots willen we nog meer naar buiten toe uitdragen en delen. Als gemeente willen we hier een ondersteunende rol innemen. Voor de gemeente zijn in 2015 drie verhaallijnen opgesteld: - *de strijd tegen het water – oorlog en defensie – de mens en het landschap*. Deze verhaallijnen bieden een goede weerspiegeling van het karakter en de identiteit van de gemeente Lingewaard. Hierom blijven we deze verhaallijnen gebruiken en zijn ze opnieuw opgenomen in deze nota. De verhaallijnen blijven de basis voor het uitdragen van het verhaal van Lingewaard.

DE STRIJD TEGEN HET WATER

Vóór de aanleg van de dijken was het gebied dat tegenwoordig tot de gemeente Lingewaard behoort een vlakte van kronkelende rivierlopen en –armen, zich steeds verleggend. De mens trachtte grip op het gebied te krijgen door de aanleg van kades en dijken om de natte laaggelegen delen geschikt te maken voor het verbouwen van voedsel. Over steeds grotere gebieden werkten mensen samen om het boerenland te beschermen tegen het water, resulterend in de aanleg van de rivierdijken. Binnendijks ontstond een lappendeken van dorpspolders, elk met een eigen infrastructuur van kades, sloten en weeringen of zegen. Dit verhaal is af te lezen in de dijken en kades, maar ook in de wieden en verdrinken dorpen als Doornik en Hulhuizen. De glastuinbouw, gevestigd op de zanderige overslaggronden, laat zien waar de dijken doorbraken.

De strijd tegen het water toont zich logischerwijs op de kaart in grote mate langs de oevers van het Pannerdensch Kanaal, de Nederrijn en de Waal. Deze gebieden zijn van groot cultureel belang, als de plekken waar de mens grip op het water kreeg en een veilige en vruchtbare leefomgeving voor zichzelf schiep.

Deelen van de waterschapskaart die verbanden zijn met de strijd tegen het water

Wiel langs de dijk

Wieken voormalige molen Huissen

Vrije Bliem Huissen

Verhaallijn 'De strijd tegen het water', Beleidsnota cultureel erfgoed Lingewaard (2015)

OORLOG EN DEFENSIE

Het landschap van Lingewaard is niet alleen getekend door de strijd tegen het water, maar ook door de strijd tussen mensen. Het gebied is altijd een strategisch landschap geweest, waar de rivieren als belangrijke barrière of grens fungeerden en verschillende culturen elkaar ontmoeten – soms door middel van handel (de Kleefse geschiedenis van Huissen), soms door middel van strijd. In Lingewaard herinneren vele objecten en plekken – zichtbaar en onzichtbaar – aan de conflicten die hier uitgevochten zijn. Dit is het verhaal van Kasteel Doornenburg en De Poelwijk, van redoutes, van de Sterreschans en Fort Pannerden. Van de Limes, de Rijn-IJssellinie, de Nieuwe Hollandse Waterlinie en het Pannerdens Kanaal dat hiervoor gegraven moest worden. Maar ook van gedempte caissonhavens uit de Tweede Wereldoorlog, overlaatkades en tankkazematten. Grote delen van de gemeente werden verwoest en na de oorlog opnieuw opgebouwd en uitgebreid. Vandaag de dag is dit terug te zien in meerdere dorpskernen met een planmatig uitgevoerde, sobere wederopbouwarchitectuur.

De gevolgen van deze verhaallijn zijn door heel Lingewaard te zien. Niet alleen in forten en kastelen, maar vooral ook in de kernen zelf, waar de architectuur van de wederopbouw – van hoge kwaliteit – het straatbeeld grotendeels bepaalt.

Deel van de wijkkaart die verbonden zijn met oorlog en defensie

Kasteel Doornenburg

Fort Pannerden

OLV Tenhemelopneming Huissen

Verhaallijn 'Oorlog en defensie', Beleidsnota cultureel erfgoed Lingewaard (2015)

DE MENS IN HET LANDSCHAP

Het gebied van de huidige gemeente Lingewaard werd al vroeg bewoond. Op de hoog gelegen en vruchtbare oeverwallen, veilig voor het water van de nog onbedijkte rivieren, verzezen de eerste nederzettingen. Het waren kleine dorpjes met vaak een eigen kerk met bijbehorende kerkpaden. De woerden van Ressen, Gendt en Doornenburg herinneren nog aan deze vroegste dorpen. Vrijwel alle huidige dorpen zijn al vanaf de vroege middeleeuwen bewoond. De rivieren brachten handel en visserij met zich mee. Gendt en Huissen kwamen op door de rivierhandel en groeiden uit tot handelsstadjes met wallen en grachten. De huidige structuur van de kernen – het stratenpatroon, de bebouwingsvormen, de groenstructuur – is nauw verweven met de oude rivierlopen. De dijken brachten niet enkel veiligheid, maar - nadat de rivieren zich verlegd hadden - ook nieuwe handel. Door de hoge ligging waren ze een geschikte plek voor molens. Ook veerhuizen vestigden zich langs de dijk, en stimuleerden de nieuwbouw van herbergen, havenfjes en opslagplaatsen. Later, in de negentiende eeuw, kwam ook de baksteenindustrie op langs de dijken. Langs de zomerdammen ontwikkelden zich clusters van steenfabrieken, met steenovens, droogvelden, loodsen, smalspoor en woningen. In het begin van de twintigste eeuw kwam hiernaast de glastuinbouw op. De kernen Gendt en Huissen herinneren aan een verleden als handelsstad, hoewel de rivieren nu op afstand liggen. De vele gilden, de schuttersteenen en evenementen als de Umdracht tonen de grote rol die het katholieke geloof heeft gespeeld en nog steeds speelt in het leven van de Lingewaarder.

Deze verhaallijn is te vinden in alle objecten die de Lingewaarder bouwde, van een boerderij, een kerk, een bomenlaan tot een complete binnenstad als Huissen.

Delen van de woerdenkaart die verbonden zijn met de mens in het landschap

Kapel Maria de bloeiende Betuwe op de Heuvel

Mei Vita Huizen

Poortheuveler nabij Amfiteater Poort Huizen

Verhaallijn 'De mens in het landschap', Beleidsnota cultureel erfgoed Lingewaard (2015)

3.3 Uitvoeringsprogramma

Om de ambities op het gebied van erfgoed van de gemeente Lingewaard te realiseren, is een Uitvoeringsprogramma opgesteld. Dit Uitvoeringsprogramma is thematisch ingedeeld. Per thema wordt er benoemd wat de gemeente Lingewaard wil bereiken en hoe ze dat wil gaan doen. De ambities worden daarbij vertaald naar projecten. Deze projecten zijn gevormd op basis van de wettelijke taken, de trends en ontwikkelen en komen ook voort uit de gesprekken met de beleidsmedewerkers, de stichtingen en verenigingen en de Commissie Omgevingskwaliteit. Niet alle dagelijkse werkzaamheden en een overzicht van alle wettelijke erfgoedtaken staan in het overzicht hieronder. Denk hierbij aan de beoordelingen van bouwplannen en vergunningsaanvragen, het regelmatig uit laten voeren van bouwhistorisch en archeologisch onderzoek en de veelvuldige inbreng van cultuurhistorische kennis bij planontwikkeling.

Thema 1: De Basis op orde

Wat willen we bereiken?	Uitgangspunt /subdoel/impact voor inwoners of initiatiefnemers	Hoe gaan we dat bereiken ?	Weging
De basisstructuur voor erfgoed is op orde en voldoet aan de wettelijke eisen en regels.	<i>Voor de inwoners:</i> <i>Is het belangrijk dat er een vast aanspreekpunt is voor plannen en initiatieven .</i>	Zorgen voor voldoende beschikbare capaciteit binnen de gemeente. <i>Op basis van het advies en de verwachte normeringsuitkomst van het Programma Erfgoed en Overheid plannen we een moment in om te controleren of de vastgestelde 24 uur voor het uitvoeren van de erfgoedtaken genoeg is voor het uitvoeren van de wettelijke taken en ambities van de gemeente Lingewaard.</i>	1
Voldoen aan de Omgevingswet en dat betekent rekening houden met het belang en het behoud van cultureel erfgoed en werelderfgoed.	Inventarisatie van de aanwezige erfgoedwaarden waaronder bekende of aantoonbare te verwachten archeologische monumenten en cultuurhistorische landschappelijke elementen. <i>Voor de inwoners:</i> <i>Is het belangrijk dat informatie over erfgoed toegankelijk, goed zichtbaar en vindbaar is.</i> <i>Voor initiatiefnemers:</i> <i>Als alles met erfgoedwaarden en beschermd erfgoed op de kaart staan is bij planvorming duidelijk welke zaken moeten worden meegenomen en welke kwaliteiten versterkt kunnen worden.</i>	De cultuurhistorische waardenkaart en archeologische beleidskaart actualiseren en periodiek actueel houden. <i>Hierbij dient in het bijzonder aandacht te worden gegeven voor het borgen van groen erfgoed. Denk hierbij aan het opnemen van historische bomenkaart.</i> Het afronden van de aanwijzingsprocedure wederopbouw monumenten. Post '65 erfgoed inventariseren, waarden en selecteren.	1

		Het maken van een Plan van Aanpak om de Lingewaardse erfgoedwaarden te borgen in het Omgevingsplan. <i>In het bijzonder wordt in het Omgevingsplan een beschermingsregime opgenomen voor de omgeving van rijks- en gemeentelijke monumenten, alsook de werelderfgoederen Neder-Germaanse Limes en Hollandse Waterlinies.</i> <i>De erfgoedverordening wordt gekoppeld aan het Omgevingsplan. Hierbij worden voorbeeldregels geformuleerd. In het op te stellen projectplan kunnen de handreikingen van de <u>RCE</u> en de <u>VNG</u> worden gebruikt.</i>	1
Signalering Erfgoedinspectie oppakken en verbeteren.		Investeren in Toezicht en Handhaving van de bescherming van monumenten en archeologie. <i>Toezicht op monumenten kan verbeterd worden door in te zetten op kennisontwikkeling (ERM) en het opstellen van kaders en richtlijnen voor de uitvoering.</i>	1

		- Voor toezicht archeologie geldt dat er toezicht gehouden moet worden op het opgravingsverbod, de borging van in situ behoud van archeologische vindplaatsen en het verbod op metaaldetectie. - Het naleven van de wet- en regelgeving, zoals de instandhoudingsplicht (RM) en de onderhoudsplicht (GM). - Het naleven van de geldende vergunningsvoorschriften.	
Een actueel monumentenbestand dat recht doet aan de historische laagheid van de gemeente.	Voor de inwoners: Is het belangrijk dat informatie over erfgoed toegankelijk, zichtbaar en vindbaar is voor iedereen.	Het uniformeren en actualiseren van de redengevende beschrijvingen van monumenten.	2
		De monumentenlijst actualiseren op basis van de verhaallijnen.	3
Voldoen aan de eisen voor monumentenregistratie (Wkpb).	Voor de inwoners: Is het belangrijk dat informatie over erfgoed toegankelijk, zichtbaar en vindbaar is voor iedereen.	- De processen rondom de registratie van monumenten op orde brengen. - De informatievoorziening rondom monumentenregistratie publiceerbaar en raadpleegbaar maken.	1

Thema 2: Versterken van de interne en externe samenwerking

Wat willen we bereiken?	Uitgangspunt/subdoel	Hoe gaan we dat bereiken?	Weging
Erfgoed beter positioneren binnen de ambtelijke organisatie. Meer integraal (samen) werken zodat de koppelkansen voor erfgoed kunnen worden benut.		Optimalisatie van werkprocessen. Het stroomlijnen en verbeteren van werkprocessen om optimaal gebruik te maken van integrale koppelkansen.	1
		Faciliteren van interne samenwerking. Bevorderen van interne afstemming en samenwerking tussen verschillende afdelingen en disciplines.	2
		Toegankelijkheid van erfgoed informatie verbeteren. Zorg dragen voor beter toegankelijke erfgoed informatie binnen de organisatie, zodat deze eenvoudiger kan worden gevonden en benut.	1
		Intensievere samenwerking met andere beleidsdomeinen. Versterken van samenwerking met domeinen zoals: - Planologie - Stedenbouw - Ruimtelijke ontwikkeling - Landschap en natuur - Toerisme en recreatie - Cultuur en duurzaamheid	2
		Vroegtijdige betrokkenheid bij planprocessen. Zorgen voor deelname van de beleidsmedewerker erfgoed aan de intaketafel aan het begin van planprocessen.	1

		• Relatie erfgoed en duurzaamheid versterken. <i>Verbinding leggen tussen erfgoed en duurzaamheidsopgaven door:</i> - Verduurzamen van monumenten te stimuleren. - Onderzoeken hoe erfgoed kan bijdragen aan klimaatadaptatie.	2
Verbeteren samenwerking met externe adviesdiensten.		• Betere afstemming vergunningverlening en beleid. <i>Verbeteren van de samenwerking tussen de afdeling Vergunningverlening Monumenten (ODRA) en de beleidsmedewerker erfgoed.</i>	1
		• Samenwerking in de Commissie Omgevingskwaliteit versterken. <i>Actieve deelname van de beleidsmedewerker erfgoed aan de Commissie Omgevingskwaliteit om samenwerking en kennisuitwisseling te bevorderen.</i>	1
Versterken samenwerking met Provincie.		• Relaties opbouwen en onderhouden. <i>Investeren in relaties door periodiek afspraken te plannen om elkaar op de hoogte te houden van actuele ontwikkelingen. Dit bevordert het verzilveren van koppelkansen.</i>	2
Faciliteren van een erfgoedcafé.	Voor de inwoners: Inwoners kunnen tijdens een Erfgoedcafé vragen stellen en er kan kennis en ervaring worden uitgewisseld.	• Pilot: Erfgoedcafé 2025. - Het Erfgoedcafé wordt geïntroduceerd als ontmoetingsmoment voor ambtenaren, inwoners, initiatiefnemers, vrijwilligers, monumenteneigenaren en erfgoedprofessionals. - Het Erfgoedcafé biedt een podium voor kennisuitwisseling, beantwoording van vragen en bespreking van actuele erfgoedthema's. Het kan bijdragen aan het bepalen van de koers en prioriteiten voor Lingewaards erfgoed en biedt kansen voor samenwerking en groei. De pilot onderzoekt de meest geschikte vorm voor dit initiatief.	1
		• Vervolg Erfgoedcafé. <i>Na de pilot wordt bepaald hoe het Erfgoedcafé structureel kan worden voortgezet.</i>	1
Werkwijze vormgeven samenwerking aan initiatieven.		• Vormgeven initiatievenprogramma. <i>Ontwikkelen van een schema om erfgoedinitiatieven van buiten naar binnen te stroomlijnen. Hierbij worden processtappen uitgewerkt die helpen bij het gezamenlijk bepalen van haalbare en uitvoerbare initiatieven.</i>	1
	Voor de inwoners: Inwoners hebben de mogelijkheid om gemeentelijk budget te ontvangen voor initiatieven die erfgoed (waarden) stimuleren.	• Initiatievenbudget. <i>Een laagdrempelige en toegankelijke procedure ontwerpen voor het aanvragen van het initiatievenbudget.</i>	1

Thema 3: Erfgoedwaarden benutten voor omgevingskwaliteit

Wat willen we bereiken?	Uitgangspunt /subdoel	Hoe gaan we dat bereiken?	Weging
Eigenaren stimuleren om goed voor het erfgoed te zorgen.	Voor de inwoners: <i>Die eigenaar zijn van een monument moet het duidelijk zijn hoe je een subsidie kan aanvragen voor de onderhoud van een monumentaal pand.</i>	Subsidieregelingen onder de aandacht brengen. <i>Actief onder de aandacht brengen van beschikbare subsidieregelingen bij monumenteigenaren en andere betrokkenen.</i>	2
		Verbeteren informatievoorziening over vergunningsprocedures. <i>Investeren in betere communicatie en informatievoorziening voor monumenteigenaren. Bijvoorbeeld door flyers te verspreiden, informatieve video's te maken of bijeenkomsten te organiseren. Hierbij wordt uitgelegd hoe het vergunningsproces verloopt, welke bijzondere waarden de monumenten vertegenwoordigen, en wat eigenaren kunnen doen om hun monument te behouden.</i>	2
		Toegankelijker maken van monumentensubsidieaanvragen. <i>Het aanvraagproces voor monumentensubsidies wordt vereenvoudigd door:</i> - De regeling te actualiseren. - Informatie beter toegankelijk te maken. - Duidelijkere regels op te stellen om aanvragen eenvoudiger te toetsen.	2
		Monumenteneigenaren informeren over het verduurzamen. <i>Voorlichting geven over het verduurzamen van monumenten met behoud of versterking van hun karakteristieke kwaliteiten, in samenwerking met het Energieloket Lingewaard.</i>	3
		Subsidie herbestemming van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed onder de aandacht brengen.	3
		Afwegingskader erfgoed en ruimtelijke ontwikkeling. <i>Ontwikkelen van een afwegingskader om erfgoed mee te laten wegen in ruimtelijke ontwikkelingen en plannen. Dit kader zorgt voor een integrale benadering waarbij het advies van de beleidsmedewerker erfgoed een vaste plek krijgt in het besluitvormingsproces.</i>	2
	Behoud van sociale woningen uit de Wederopbouwperiode.	Samenwerking met woningcorporaties voor hergebruik Wederopbouw woningen. <i>Afspraken maken met woningcorporaties om hergebruik van woningen uit de Wederopbouwperiode te stimuleren.</i>	2
	Aandacht voor architectuur uit recentere perioden.	Inventarisatie Post '65 panden en objecten. <i>Er is nog geen overzicht van de panden en objecten uit deze periode.</i>	3
Stimuleren van herbestemming van monumenten.	Monumenten en objecten met behoud van cultuurhistorische waarde behouden voor de toekomst door nieuwe functies mogelijk te maken.	Verruimen gebruiksmogelijkheden voor monumenten. <i>Vastleggen van ruimere gebruiksmogelijkheden voor monumentale en cultuurhistorisch waardevolle objecten in het omgevingsplan.</i>	2
		Inspiratiecatalogus voor herbestemming delen. <i>Dit kan via een (digitaal) inspiratieboek met voorbeelden van herbestemde objecten. Dit kan een (digitaal) boek waarin voorbeelden staan, casussen waarbij wordt toege-</i>	2

		<i>licht welke stappen er genomen zijn (bijvoorbeeld het boek "88 inspirerende voorbeelden van nieuw gebruik " maar dan lokaal/regionaal).</i>	
		Ondersteuning aan eigenaren. <i>Het voorlichten en delen van kennis over de mogelijkheden voor herbestemming. Dit kan door het verspreiden van flyers, video's en informatieve bijeenkomsten via het Erfgoedcafé</i>	2
Kwaliteiten van de dorpskernen behouden en versterken.		Inventarisatie kernkwaliteiten van de Dorpsgezichten. <i>De dorpskernen in de gemeente Lingewaard zijn van hoge kwaliteit. De komende beleidsperiode gaan we deze kwaliteiten in beeld brengen en onderzoeken we of en hoe we deze kunnen beschermen.</i>	2

Thema 4: Het verhaal van Lingewaard zichtbaar en beleefbaar maken

Wat willen we bereiken?	Uitgangspunt/subdoel	Hoe gaan we dat bereiken?	Weging
Het uitdragen van ons erfgoed en het delen van de trots op erfgoed.	De verhaallijnen vormen de basis voor het zichtbaar en beleefbaar maken van het erfgoed.	Verhalen van het verleden zichtbaar en beleefbaar maken. <i>Bijvoorbeeld Romeinse vondsten tentoonstellen, verhalen van de Tweede Wereldoorlog delen en uitdragen en thematische beleavingskaartlagen maken.</i>	3
		Het project de Verhalende ViA15. <i>Hierbij worden rijke archeologische vondsten beleefbaar gemaakt, waarbij Verhaalplekken rondom de ViA15 een extra betekenis krijgen in de vorm van recreatief artistieke objecten.</i>	2
	<i>Voor de inwoners: Komt er een nieuwe locatie voor het oorlogsmuseum en zullen er meer plekken komen waar zij exposities kunnen bekijken waardoor zij beter inzicht krijgen in het verleden en het erfgoed van Lingewaard.</i>	Nieuwe locatie voor Oorlogsmuseum Nieuwland. <i>Onderzoek doen naar een geschikte locatie voor het museum, inclusief ruimte voor exposities van andere partijen.</i>	2
		Zoeken naar ruimtes voor exposities van bijvoorbeeld historische kringen.	2
	<i>Voor de inwoners: Is het een inspirerende kans om meer te leren over de geschiedenis en het erfgoed van hun gemeente en unieke plekken te bezoeken die normaal niet toegankelijk zijn.</i>	Open Monumentendag positioneren. <i>Dit willen we doen door het inzetten op communicatie en publiciteit en een groter bereik.</i>	2
		Nieuwe vorm bedenken voor de monumentenprijs. <i>In de aankomende jaren gaan we onderzoeken en uitwerken hoe we de monumentenprijs anders in kunnen steken.</i>	2
		Aandacht voor immaterieel erfgoed. - Inventariseren van immaterieel erfgoed. - Verhalen letterlijk "op de kaart" zetten.	2

		- Vastleggen van fysieke aspecten van immaterieel erfgoed in het Omgevingsplan.	
Erfgoed inzetten voor toerisme en recreatie.		• Samenwerking met buurgemeenten en regionetwerken. <i>Actief partnerschappen aangaan om regionale erfgoedinitiatieven en samenwerkingsverbanden te versterken.</i>	3
		• Ontwikkeling van erfgoedroutes. <i>Het uitwerken van wandel- en fietsroutes die het Lingewaardse erfgoed toegankelijk maken voor bezoekers en bewoners.</i>	3
Erfgoed heeft een vaste plaats binnen het basis en voortgezet onderwijs.	We vinden het belangrijk dat kennis over erfgoed duurzaam is verankerd in het PO en VO. Primair onderwijs heeft al een programma.	• Het Romeinse Doeboek onder de aandacht brengen bij basisscholen in Lingewaard. • Het erfgoededucatieprogramma onder de aandacht krijgen bij het voortgezet onderwijs.	3 3

Hoofdstuk 4 Werkwijzen

4.1 Werkwijze Uitvoeringsprogramma

Onder de thema's zijn verschillende onderwerpen benoemd. We willen een aantal stappen zetten om onze ambities te bereiken en aan de verschillende thema's te kunnen werken. Daarom hebben we de onderwerpen vertaald naar projecten die in het Uitvoeringsprogramma zijn opgenomen. Het Uitvoeringsprogramma is de uitwerking van onze ambities in concrete acties. Door de concrete vertaling naar een projectmatige aanpak biedt het houvast. Het maakt het bovendien mogelijk om samen met de lokale erfgoedexperts en belanghebbenden te werken aan de ambities en doelstellingen die vastgelegd zijn in dit erfgoedbeleid. Hiervoor is het nodig om de onderwerpen die benoemd zijn in de tabel uit te werken in een projectplan, waardoor inzicht ontstaat in de benodigde capaciteit, financiën, partners en tijd voor het uitvoeren ervan. Ook kan niet aan alles tegelijkertijd gewerkt worden. Daarom is er een weging toegevoegd aan de projecten. De cijfers 1, 2 en 3 geven aan hoe belangrijk het is dat er snel wordt begonnen met de actie. Het uitvoeringsprogramma is daarom ook dynamisch. De volgorde van uitvoering kan samen worden bepaald op basis van deze afweging en de beschikbare middelen en capaciteit.

4.2 Werkwijze omgang met projectideeën

Veel inwoners van de gemeente Lingewaard voelen zich nauw verbonden met de gemeente en zetten zich graag in voor hun erfgoed. De gemeente Lingewaard is daar erg blij mee en wil deze initiatieven graag stimuleren. Als verbindende partij inventariseert de gemeente behoeften, wensen en aanbevelingen die vervolgens omgezet kunnen worden in mogelijke projecten. Tijdens het participatietraject voor de actualisatie van het beleid, zijn er al heel veel ideeën voor erfgoedprojecten gedeeld. Deze projectideeën wil de gemeente verder brengen door initiatieven en organisaties samen te brengen en te ondersteunen. Een voorwaarde hiervoor is dat er middelen beschikbaar gesteld worden en een werkwijze wordt vormgegeven. Samen met het erfgoedveld kan dit verder worden uitgewerkt. Het overzicht van projectideeën is als bijlage IV toegevoegd.

Voor een krachtige samenwerking is het belangrijk om het gedeelde eigenaarschap van het erfgoed, dat hier sterk gevoeld wordt, samen vorm te geven. Erfgoedzorg is een gezamenlijke verantwoordelijkheid. Door meer samen te werken kunnen we groeien naar een gelijkwaardiger partnerschap tussen overheid en inwoners. Een platform inrichten zoals een Erfgoedcafé is daarin een belangrijke stap.

De reguliere werkzaamheden en de onderwerpen die benoemd worden in het uitvoeringprogramma hebben gezamenlijk één en hetzelfde doel: goed omgaan met het cultuurhistorisch erfgoed van de gemeente Lingewaard, voor nu én in de toekomst.

Samenwerken aan initiatieven

Als gemeente willen we kansrijke initiatieven ondersteunen en de samenwerking tussen gemeente en het erfgoedveld onderling stimuleren. Het Cultuur Historisch Platform Lingewaard is een belangrijke samenwerkingspartner. We onderzoeken samen welke initiatieven een bijdrage kunnen leveren aan

het verhaal van Lingewaard. Als er een budget beschikbaar wordt gesteld om initiatieven van te realiseren gaan we met elkaar, gemeente en initiatiefnemers (denk aan stichtingen, verenigingen, inwoners en ondernemers), een werkwijze of proces vormgeven hoe we gaan samenwerken aan het realiseren van de projectideeën, zodat ze projecten kunnen worden.

Deze werkwijze vormgeven is onderdeel van het uitvoeringsprogramma en zal als één van de eerste dingen opgepakt moeten worden op het moment dat er initiatievenbudget beschikbaar wordt gesteld.

Erfgoedcafé

Het Erfgoedcafé is een ontmoetingsmoment voor ambtenaren, inwoners, initiatiefnemers, vrijwilligers, monumenteneigenaren en erfgoedprofessionals van het Gelders Genootschap, Erfgoed Gelderland, de ODRA etc. dat periodiek georganiseerd kan worden. Tijdens een Erfgoedcafé kan kennis worden uitgewisseld, vragen worden beantwoord en kunnen mensen uit het veld elkaar informeren over actuele erfgoedthema's. Het Erfgoedcafé kan worden ingezet om de koers en prioriteiten voor het Lingewaardse erfgoed samen met inwoners, belangenbehartigers, ondernemers en andere initiatiefnemers, mede te bepalen. Het kan een podium bieden waar samenwerking en groei kan ontstaan. Tijdens de pilot onderzoeken we samen wat de beste vorm is.

Tijdens deze bijeenkomst kan een thema centraal staan of een verhaallijn. Het doel kan zijn informeren, inspireren of activeren. Het is een middel om erfgoedgemeenschappen te verbinden, wanneer ze plannen hebben voor een monument of een initiatief willen voorleggen en samenwerkingspartners zoeken om een project verder te brengen. Het doel is om een podium te bieden waar samenwerking en groei kan ontstaan. Het Erfgoedcafé kan worden ingezet om initiatieven aan te dragen, de koers en prioriteiten voor het Lingewaardse erfgoed samen met inwoners, belangenbehartigers, ondernemers en andere initiatiefnemers

4.3 Status van deze Erfgoednota

Deze erfgoednota met bijbehorende uitvoeringsprogramma zorgen ervoor dat de gemeente Lingewaard een actueel en toepasbaar erfgoedbeleid kan voeren. Deze nota beschrijft hoe de gemeente op de lange termijn met haar erfgoed wil omgaan. Er is geen looptijd aan dit document verbonden.

Het uitvoeringsprogramma voegt daar een agenda aan toe met concrete acties. Het uitvoeringsprogramma biedt daarmee handvatten om de visie door de jaren heen in de praktijk te brengen en aan te sluiten op actuele, maatschappelijke ontwikkelingen, beleidsambities en initiatieven uit het veld en de gemeenschap.

4.4 Inwerkingtreding van deze Erfgoednota

De nota wordt op 20 februari 2025 aan de raad voorgelegd ter vastlegging. Gelijktijdig met de vaststelling van de nota Cultureel Erfgoed Lingewaard (2025) wordt de Beleidsnota Cultuur Erfgoed Lingewaard (2015) ingetrokken. De nota treedt in werking na de bekendmaking.

Voor de uitvoering van wettelijke taken op het gebied van de Monumentenzorg en Archeologie blijven naast dit beleidsdocument een aantal beleidsinstrumenten bestaan. Bijlage I van dit document bevat een overzicht met de internationale en nationale beleidskaders en het geldende beleid van de gemeente.

Bijlage I Beleidskaders

Internationale verdragen en werelderfgoed

Verdrag van Faro

In januari 2024 ondertekende Nederland het Verdrag van Faro. Dit Verdrag is in 2005 opgesteld door de Raad van Europa. Het verdrag stelt erfgoedparticipatie centraal, benadrukt de maatschappelijke waarde van erfgoed en stuurt aan op actieve deelname van erfgoedgemeenschappen in het erfgoedveld. In Nederland sluit het verdrag goed aan bij ontwikkelingen in de erfgoedzorg die te maken hebben met meerstemmigheid, co-creatie, burgerinitiatief en burgerexpertise.

UNESCO Werelderfgoed

Gemeente Lingewaard telt twee werelderfgoederen: De Nedergermaanse Limes en de Hollandse Waterlinie (Fort Panterden). De Werelderfgoedstatus geeft aan dat het gaat om uniek en uitzonderlijk erfgoed. Het is een wereldwijde erkenning. Het is erfgoed waarvan de wereld het belangrijk vindt dat het behouden blijft en dat het verhaal doorgegeven wordt aan de volgende generaties.

Het is de taak van de Nederlandse overheid om ervoor te zorgen dat het erfgoed goed beschermd blijft en dat het verhaal te beleven is. De overheid werkt hierin samen met allemaal betrokkenen zoals waterschappen, natuur organisaties, ondernemers en ook vele vrijwilligers. Om het erfgoed te beschermen moet bij nieuwe ontwikkelingen zoals woningbouw of windmolens altijd rekening worden gehouden met de unieke waarde van het erfgoed. De ondernemers en vrijwilligers maken het erfgoed beleefbaar en geven het verhaal door.

Landelijk beleid

Erfgoedwet

Sinds 1 juli 2016 is er één integrale wet die betrekking heeft op onze museale objecten, musea, monumenten en archeologie op het land en onder water. Samen met de nieuwe Omgevingswet maakt de Erfgoedwet een integrale bescherming van ons cultureel erfgoed mogelijk. In de Erfgoedwet is vastgelegd hoe met ons erfgoed wordt omgegaan, wie welke verantwoordelijkheden daarbij heeft en hoe het toezicht daarop wordt uitgeoefend. Roerend cultureel erfgoed en de aanwijzing van rijksmonumenten zijn geregeld via de Erfgoedwet.

Omgevingswet

De Omgevingswet is op 1 januari 2024 ingegaan. De Omgevingswet gaat over de ruimte waarin mensen wonen, werken en ontspannen. Deze nieuwe wet voegt oude wetten samen en bevat regels over de ruimtelijke omgeving, zoals cultureel erfgoed. Een vergunning aanvragen voor een nieuw plan of idee kan in het nieuwe digitale Omgevingsloket. In dit loket staan alle regels en plannen van gemeenten, provincies, waterschappen en het Rijk.

De regelgeving over het behoud en beheer van cultureel erfgoed is sinds 2016 ondergebracht in de Erfgoedwet. Samen met de Erfgoedwet maakt de Omgevingswet een integrale bescherming van ons cultureel erfgoed mogelijk. De vuistregel voor de verdeling tussen Erfgoedwet en Omgevingswet is als volgt: de duiding van cultureel erfgoed en de zorg voor cultuurgooederen in overheidsbezit staat in de Erfgoedwet; de omgang met het cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving is geregeld in de Omgevingswet.

Voor gebouwde of aangelegde monumenten betekent dit dat de vergunningverlening voor het wijzigen van rijksmonumenten is geregeld in de Omgevingswet. Ook aanwijzing en omgang met beschermde stads- en dorpsgezichten gebeurt straks op grond van de Omgevingswet. Datzelfde geldt voor de omgang met archeologie in de fysieke leefomgeving (vergunningverlening en integratie in de planvorming). Gemeenten moeten in hun omgevingsplan rekening houden met het belang en behoud van cultureel erfgoed.

Provinciaal en regionaal beleid

Omgevingsvisie Gaaf Gelderland

De provinciale omgevingsvisie Gaaf Gelderland (vastgesteld door PS op 19-12-2018) behandelt de visie van Gelderland op de ruimtelijke uitdagingen van de toekomst. Het koesteren van cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten is een van de speerpunten van de Omgevingsvisie. Daarnaast wordt er ingezet op het bijdragen aan een bloeiend cultuur- en erfgoedklimaat in Gelderland. Er zijn vier concrete provinciale doelen geformuleerd: versterken van de culturele infrastructuur, stimuleren van deelname aan cultuur en erfgoed via cultuureducatie en participatie, versterken van de Gelderse identiteit en behouden en ontwikkelen van erfgoed.

Beleidskader Erfgoed en Cultuur, provincie Gelderland

Onlangs hebben de Provinciale Staten het nieuwe beleidskader Erfgoed en Cultuur vastgesteld. De komende jaren wordt gekozen voor cultuur met regionale identiteit. In de uitwerking van het erfgoedbeleid krijgt immaterieel erfgoed extra aandacht.

Streekgids Overbetuwe, Ruimtelijke Kwaliteit & Landschap

De Kwaliteitsgidsen Gelderse Streken hebben als doel te sturen en te inspireren op een goede streek-eigen vormgeving en inpassing van ruimtelijke ontwikkelingen en initiatieven in de Provincie Gelderland. Het doel van de Streekgids is het behoud en versterken van deze kernkwaliteiten aan de hand van ontwikkeldoelen die toegepast kunnen worden op de verschillende deelgebieden. In de Streekgids Overbetuwe wordt het cultureel erfgoed binnen de gemeentegrenzen van Lingewaard ook benoemd.

Groenblauwe Metropoolregio Arnhem-Nijmegen

De Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen is een samenwerkingsverband van achttien gemeenten op basis van een gemeenschappelijke regeling. De organisatie houdt zich bezig met uitdagingen in het ruimtelijk domein. Aan de vijf opgaven wordt vorm en inhoud gegeven door de regionale agenda. Binnen de opgave Ontspannen regio wordt ingezet op een vitale sector voor recreatie en toerisme en het versteken van waardevolle natuur, landschap, cultureel erfgoed en culturele infrastructuur. Eén van de speerpunten betreft het Groen-blauw raamwerk: hoe behouden en versterken we landschappen, natuurwaarden en cultuurhistorisch erfgoed in combinatie met andere ruimtevragers?

De drie hoofdambities op het gebied van cultuurhistorie zijn:

- Behoud, koesteren van de cultuurhistorische landgoederen;
- Verankering, versterken van de landschappelijke context van de cultuurhistorische elementen;
- Ontwikkeling, zichtbaar en beleefbaar maken van de verschillende cultuurhistorische elementen om de identiteit te versterken.¹

Relevante gemeentelijke beleidskaders

Omgevingsvisie 2035 Lingewaard

De Omgevingsvisie van Lingewaard benoemt specifiek de fysieke elementen in de leefomgeving die aanraking hebben met erfgoed, waarbij de nadruk wordt gelegd op de kernen, dijken, de Linge en historische ankerpunten.² Deze elementen bieden kansen voor de ontwikkeling van een toekomstbestendig Lingewaard. Ook in de Vergezichten worden de erfgoedelementen – denk aan historisch erfgoed, kerken, dijken – integraal opgenomen.³ In de strategische uitvoeringsagenda wordt gepleit voor een of meer Omgevingsprogramma's waarin het materieel erfgoed in het oogpunt van ruimtelijke kwaliteit moet worden geborgd.⁴

Programma Landschap

Het Omgevingsprogramma landschap, natuur en biodiversiteit waar momenteel aan gewerkt wordt richt zich op het versterken van de identiteit van het Betuwse rivierenlandschap en het herstellen van de natuur in zowel het buitengebied als de kernen. Groen en blauw erfgoed vormen een belangrijk onderdeel binnen dit programma, omdat deze elementen bijdragen aan de herkenbaarheid en unieke kwaliteiten van het landschap. In de Omgevingsvisie Lingewaard zijn natuur- en landschapsambities opgenomen. Een belangrijk onderdeel van het omgevingsprogramma is het concretiseren en uitwerken van deze ambities, waarbij een concreet uitvoeringsprogramma en een toolbox worden ontwikkeld om mensen te helpen maatregelen te nemen die bijdragen aan de natuur- en landschapsdoelen.

Dijk als as van ontwikkeling

Het rapport "Dijk als as van ontwikkeling" onderzoekt hoe de dijkzone in Lingewaard kan dienen als economische drager en inspirator voor het behoud en de ontwikkeling van het cultuurlandschap. Het beschrijft de dijk als een historisch symbool van veiligheid, die het omliggende gebied heeft getransformeerd en mogelijkheden biedt voor duurzame vernieuwing. Door een integrale benadering die natuur, waterbeheer, cultuurhistorie en recreatie combineert, kunnen de ruimtelijke kwaliteit en economische waarde van de regio worden versterkt. Het rapport voorziet in "buitenkanalen" en projectideeën die de cultuurhistorische waarde behouden en economische ontwikkeling ondersteunen, zoals recreatieve routes, natuurprojecten, en behoud van historische structuren.

Landschapsonwikkelingsplan

Het Landschapsonwikkelingsplan Lingewaard biedt een cultuurhistorische en landschappelijke analyse van de gemeente Lingewaard. Dit plan beschrijft hoe het landschap en de nederzettingsspatronen van Lingewaard door de eeuwen heen zijn gevormd, met een nadruk op de interactie tussen mens en natuur in het rivierengebied.

Groenstructuurplan

Het "Groenstructuurplan gemeente Lingewaard" richt zich op het behouden en ontwikkelen van groenstructuren. Het plan bevat de huidige en gewenste groenstructuren voor elke kern, met aanbevelingen voor boom- en groenbeleid om een duurzaam en herkenbaar landschap te waarborgen.

1) Vervlochten regio: Groenblauw raamwerk Metropoolregio Arnhem-Nijmegen 2023, 25.S

2) Omgevingsvisie Lingewaard 2023, 25.

3) Omgevingsvisie Lingewaard 2023, 36-38.

4) Omgevingsvisie Lingewaard 2023, 74.

Het plan benadrukt de verbinding van groene structuren met historische elementen zoals dijken, oude dorpslinten, en karakteristieke bebouwing. Deze elementen weerspiegelen de agrarische en riviergebonden geschiedenis van Lingewaard. Monumentale bomen worden beschermd en in stand gehouden. Dit erfgoed verbindt de huidige inrichting van het landschap met het historische gebruik en de esthetiek van de regio. De kenmerkende lintbebouwing en doorzichten naar het buitengebied zijn belangrijk om het authentieke dorpsbeeld te behouden. Door open percelen en agrarische accenten te behouden, draagt het plan bij aan het beschermen van het historische karakter. Daarnaast wordt er aandacht besteed aan expliciet benoemde historische locaties zoals kasteel De Kinkelenburg en Oude Kerkhoflocaties. Hierbij wordt ingezet op het beter zichtbaar en beleefbaar maken van het erfgoed.

Beleidsnotitie Waardevolle bomen

Het bomenbeleid is gericht op de bescherming van bomen die zowel ecologisch als cultuurhistorisch waardevol zijn. Het doel is om de natuur en groene identiteit van de regio te behouden, en tegelijk het kapbeleid te stroomlijnen om zo bureaucratie te verminderen. Het beleid erkent de rol van bomen in de cultuurhistorie door het opnemen van bomen met historische of symbolische betekenis, zoals oude grensbomen, herdenkingsbomen en bomen die typerend zijn voor de Betuwe (zoals fruitbomen en bepaalde soorten knotbomen). Dit erfgoedaspect is belangrijk, omdat deze bomen niet alleen bijdragen aan het landschappelijke karakter maar ook historische verhalen van de regio behouden.

Cultuurnota 2022 en verder. Beleef kunst en cultuur in Lingewaard

De Cultuurnota van Lingewaard richt zich op drie thema's:

- Een sterke en toekomstbestendige culturele infrastructuur;
- Iedereen kan meedoen;
- Jeugd en cultuur.

Per thema zijn verschillende doelen geformuleerd. Waar mogelijk zijn de doelen concreet gemaakt. De doelen zijn verder uitgewerkt aan de hand van subdoelen/uitgangspunten.

In deze cultuurnota komt erfgoed in het kader van cultuureducatie terug bij thema 3 "Jeugd en Cultuur".

De rest van het erfgoed blijft onderdeel uitmaken van de Erfgoednota.⁵

Nota toerisme en recreatie Lingewaard & Overbetuwe 2023-2028

De gemeente Lingewaard en Overbetuwe hebben een gezamenlijke nota toerisme en recreatie. Het toeristisch-recreatief aanbod in beide gemeenten kenmerkt zich door een divers aanbod dat uiteengelegd kan worden naar de 4 V's: verblijf, vermaak, vervoer en vertering. Cultureel erfgoed kan een positieve bijdrage leveren aan toerisme en recreatie. De meeste uitgangspunten uit de nota hebben betrekking tot de omgang met cultureel erfgoed. Denk aan om de invulling van de thema's WO2 en Unesco Werelderfgoed Romeinse Limes en Hollandse Waterlinie. (Cultuur)historie is ook onderdeel van de 4 kernwaarden van Lingewaard en Overbetuwe, waar Kasteel Doornenburg, Fort Pannerden, Tempelmuseum Elst, Landgoederen en Herinneringslocaties WOII worden benoemd in het specifiek.

Ruimtelijk Kwaliteitsbeleid gemeente Lingewaard

Met de Gids voor Ruimtelijke Kwaliteit wil de gemeente bestaande bijzondere ruimtelijke kwaliteiten kunnen waarborgen en anderzijds burgers meer ruimte bieden bij het realiseren van hun bouwplannen. De gids vormt een toetsingskader voor kleinere plannen, maar is een stimulerend kader voor grotere ruimtelijke opgaven. In de gids is het landschaps- en monumentenbeleid geïntegreerd met het welstandsbeleid. In de gids wordt aangegeven in welk gebied in welke mate wordt getoetst.

Archeologische beleidsadvieskaart

Voor de uitvoering van de Wet op de Archeologische Monumentenzorg is een archeologische beleidsadvieskaart opgesteld. Op de kaart zijn de archeologische verwachtingszones, de archeologische vindplaatsen en terreinen met een archeologische status binnen de gemeente vastgelegd. Het vormt een verplichte onderlegger voor ruimtelijke plannen. De waarden zijn door vertaald naar de bestemmingsplannen.

Erfgoedverordening gemeente Lingewaard 2022

De Erfgoedverordening regelt de aanwijzing van gemeentelijke monumenten en de instandhouding van gemeentelijke zaken en archeologische terreinen binnen de gemeente Lingewaard.

Subsidieregeling monumenten en cultuurhistorische waarden 2019

Lingewaard heeft een monumentensubsidieregeling voor eigenaren van gemeentelijke monumenten. De regeling is bedoeld voor instandhouding van monumenten. Deze regeling wordt d.m.v. cofinanciering ondersteund door de provincie Gelderland. In april 2024 komt er meer duidelijkheid of er door de provincie opnieuw budget beschikbaar wordt gesteld.

5) Cultuurnota Lingewaard 2022, 8.

Archeologische waardenkaart en cultuurhistorische waardenkaart

Gemeente Lingewaard heeft een archeologische waardenkaart en een cultuurhistorische waardenkaart. Deze zijn als beleidsdocument vastgesteld door de gemeenteraad. De kaarten zijn opgenomen in een intern geo-informatiesysteem en worden door de planjuristen geraadpleegd bij nieuwe bestemmingsplannen en wijzigingen van bestemmingsplannen.

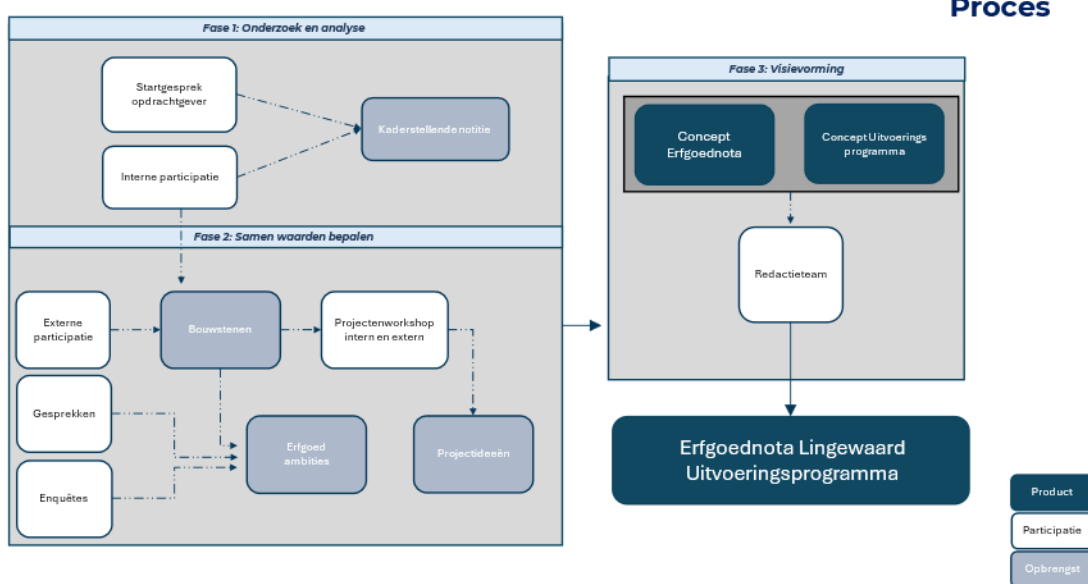
Bijlage II Procesverantwoording- inzicht in het tot stand komen van het erfgoedbeleid

Het proces voor de actualisatie van de erfgoednota bestond uit drie stappen:

In fase 1 (oktober 2023 – januari 2024) is het voorgaande erfgoedbeleid intern geëvalueerd en is in beeld gebracht wat er goed gaat en wat er beter kan. Deze fase heeft geresulteerd in een kaderstellende notitie.

Fase 2 (januari – augustus 2024) stond in het teken van ophalen van wensen en behoeften en ambitievorming. Hiervoor zijn interne en externe stakeholders betrokken. De uitkomsten van deze fase vormden de basis voor de Visievorming in Fase 3

In de derde fase (augustus– november 2024) stond de visievorming centraal. De opgehaalde input werd verwerkt tot een geactualiseerde nota. De concepten zijn voorgelegd aan het redactieteam, bestaande uit interne en externe deelnemers van het participatietraject.

Model Transparant participeren

Als je bijdraagt aan een proces is het fijn om te weten wat er met de input is gedaan, of deze is verwerkt en zo ja, hoe. Om deze reden kiezen wij ervoor om dit proces inzichtelijk in kaart te brengen door middel van onderstaande tabel.

Omschrijving Input	Doel	Opbrengst	Vertaling in de Erfgoednota
Interne participatie Beleidsmedewerkers Lingewaard (23-11-2023)	Evalueren van het huidige erfgoedbeleid Inventariseren van de wensen voor het toekomstig erfgoedbeleid	Feitelijke informatie Wensen en ideeën Reflectie rol gemeente Integrale koppelkansen	Hoofdstuk 2: Kaders en context Hoofdstuk 3: Ambities
Gesprek		Feitelijke informatie Wensen en ideeën Projectideeën	Hoofdstuk 3: Ambities Uitvoeringsprogramma

Clink! (Cultuureducatie in Lingewaardse Kernen) (22-04-2024)			
Gesprek		Feitelijke informatie Wensen en ideeën Projectideeën	Hoofdstuk 2: Kaders en context Hoofdstuk 3: Ambities Uitvoeringsprogramma
Commissie Omgevingskwaliteit (19-08-2024)			
Vragenlijst		Wensen en ideeën Inzicht belangrijke erfgoedwaarden	Bijlage III: Uitslag enquête inwoners en monumenteneigenaren Hoofdstuk 3: Ambities
Bewoners Lingewaard (week 22-24 van 2024)			
Vragenlijst		Wensen en ideeën Inzicht belangrijke erfgoedwaarden	Bijlage III: Uitslag enquête inwoners en monumenteneigenaren Hoofdstuk 3: Ambities
Monumenteneigenaren (week 22-24 van 2024)			
Werksessie		Wensen en ideeën Inzicht belangrijke erfgoedwaarden	Hoofdstuk 2: Kaders en context Hoofdstuk 3: Ambities
College B&W (12-03-2024)			
Externe participatie		Feitelijke informatie Wensen en ideeën Aandachtspunten communicatie	Hoofdstuk 2: Kaders en context Hoofdstuk 3: Ambities
Lokale erfgoed verenigingen en organisaties (27-02-2024)	Ophalen welke erfgoedwaarden belangrijk zijn	Erfgoed op de kaart Erfgoedmatrix	
Externe projectenworkshop	Concretiseren van behoeften en wensen	Aangescherpte behoeften Aangevulde bouwstenen Uitgewerkte projectfiches	Bijlage V: Overzicht externe projectideeën Uitvoeringsprogramma
Lokale erfgoed verenigingen en -organisaties (16-04-2024)	Vertaling naar projectideeën Prioriteren van projectideeën		
Interne projectenworkshop	Koppelen ambities en bouwstenen	Aangevulde bouwstenen Ideeën en ambities Uitgewerkte projectfiches	Bijlage IV: Overzicht interne projectideeën Uitvoeringsprogramma
Beleidsmedewerkers Lingewaard (26-03-2024)			
Concretiseringsslag	Verwerking naar uitvoeringsprogramma	Aangevulde bouwstenen Koppelkansen Feitelijke informatie over beleidsterreinen en programma's	Hoofdstuk 3: Ambities Uitvoeringsprogramma Kwaliteitstoets Bijlage 1: Beleidskaders
Interne projectgroep (04-06-2024)	Koppelkansen andere beleidsterreinen		
Bijeenkomst redactieteam (12-11-2024)	Feedback op concept-erfgoednota en concept-uitvoeringsprogramma	Feedback Informatie	Kwaliteitstoets Draagvlak

Bijlage III Participatieverslag

Vragen over wie u betrokken heeft

1. Met wie heeft u het gesprek gevoerd over uw initiatief?

- Inwoners van de gemeente Lingewaard
- Eigenaren van gemeentelijke monumenten
- Erfgoedverenigingen, zoals de historische kringen van alle kernen
- Diverse erfgoeddeskundigen
- Vrijwilligersorganisaties,
- Clink! (cultuureducatie in Lingewaardse kernen)
- De schutterijen zoals St. Sebastianus
- Gilden zoals Sint Gangulphus en Sint Laurentius
- Collega's uit de ambtelijke organisatie van Lingewaard
- De Commissie Omgevingskwaliteit
- Het college van burgemeester en wethouders en in het bijzonder de portefeuillehouder Erfgoed

2. Zijn alle mensen/partijen die iets gaan merken van uw initiatief benaderd? Licht toe waarom u dat denkt of waarom dat niet is gebeurd.

Ja, we hebben vanaf november 2023 de collega's uit de ambtelijke organisatie van de gemeente Lingewaard betrokken en vanaf februari 2024 zijn alle relevante mensen en partijen die mogelijk iets gaan merken van het nieuwe beleidsstuk benaderd. Het participatieproces is breed opgezet om iedereen in gemeente Lingewaard de kans te geven om zijn of haar mening te geven. We hebben ervoor gekozen om het proces zo inclusief mogelijk te maken. Dit hebben we gedaan door op allemaal verschillende manieren vragen te stellen aan Lingewaarders. Denk aan openbare bijeenkomsten en schriftelijke enquêtes. Dit heeft ons veel verschillende ideeën en meningen opgeleverd.

Daarnaast hebben we ervoor gekozen om extra aandacht te geven aan groepen die in hun alledaagse werkzaamheden te maken hebben met cultureel erfgoed. Dit zijn bijvoorbeeld lokale historische verenigingen, erfgoedorganisaties, culturele instellingen en andere betrokkenen. Door deze groepen meer te betrekken, konden we dieper ingaan op onderwerpen die voor hen van belang zijn. Ook hebben we op deze manier inzicht gekregen in de specifieke behoeften en zorgen die spelen rondom cultureel erfgoed.

3. Wat heeft u gedaan om alle belanghebbenden te betrekken? Licht toe welke inspanningen u heeft verricht en geef ook aan als u dat niet heeft gedaan of kunnen doen.

We hebben uitnodigingen voor diverse bijeenkomsten verstuurd via de mail en per post. Er zijn enquêtes per post verstuurd naar alle monumenteigenaren. Daarnaast hebben we inwoners benaderd voor het invullen van de enquête via een QR-code in de Het Gemeentenieuws. Om alle belanghebbenden te betrekken is een participatieplan opgesteld. Dit plan bestaat uit verschillende werksessies, bijeenkomsten en vragenlijsten. De belanghebbenden zijn per stakeholdergroep benaderd en betrokken bij het proces. In samenwerking met de beleidsmedewerkers communicatie en cultureel erfgoed is dit plan uitgevoerd. De communicatie met de belanghebbenden is verlopen via de beleidsmedewerkers communicatie en cultureel erfgoed.

Vragen over hoe u mensen betrokken heeft

4. Op welk moment heeft u deelnemers benaderd?

De deelnemers zijn op verschillende momenten in het proces benaderd, afhankelijk van de fase waarin het proces zich bevond:

Fase 1 – Onderzoek & Analyse (oktober 2023 tot januari 2024):

In deze fase is de erfgoednota uit 2015 intern geëvalueerd en is in beeld gebracht wat er goed gaat en wat er beter kan. Deze fase richtte zich op interne processen, waardoor deelnemers nog niet actief zijn benaderd.

Fase 2 – Ambitie bepalen (januari tot augustus 2024):

In deze fase zijn zowel interne als externe stakeholders benaderd voor het uitgebreide participatieproces. Het doel van dit participatieproces was het ophalen van wensen en behoeften en het gezamenlijk bepalen van de ambitie. De betrokkenheid van deelnemers in deze fase was erg belangrijk en vormde de basis voor de volgende stap.

Fase 3 – Visievorming (augustus tot november 2024):

Tijdens deze fase is de opgehaalde input verwerkt tot een geactualiseerde nota. De concepten zijn voorgelegd aan het redactieteam, bestaande uit interne en externe deelnemers van het participatietraject. Voor meer details over het participatieproces en de betrokkenheid van deelnemers, zie Bijlage II Procesverantwoording en bijlage III Participatieverslag.

5. Op welke manier heeft u informatie gedeeld over uw initiatief? Welke inspanningen heeft u verricht om dit begrijpelijk en voor iedereen toegankelijk te maken? Licht toe.

Bij de eerste uitnodigingen is informatie over de inhoud en planning van het project gedeeld. Hierbij is duidelijk gemaakt:

- Wat het doel van de bijeenkomsten zijn;
- Wat er met de resultaten wordt gedaan;
- Wat de plaats van de bijeenkomst in het participatieproces is.

Alle externe communicatie (zoals brieven, uitnodigingen en enquêtes) is opgesteld en gecontroleerd in samenwerking met het communicatieteam van gemeente Lingewaard. De teksten zijn daardoor begrijpelijk op B1-niveau geschreven.

6. a. Over welke keuzes / mogelijkheden konden deelnemers meepraten / hun reactie geven? Hoe is dit vooraf duidelijk gemaakt aan de deelnemers?

De deelnemers hebben een bijdrage geleverd aan de accenten van het te actualiseren erfgoedbeleid. Bij aanvang van de bijeenkomsten is duidelijk gemaakt wat het doel van de bijeenkomsten was. Hierbij is benadrukt dat de input van de deelnemers wordt gebruikt als basis van de nieuwe nota.

Bij de verschillende bijeenkomsten stonden er, afhankelijk van de doelgroep, verschillende vragen centraal:

- Ambtelijke organisatie: feitelijke informatie, wensen en ideeën, reflectie rol gemeente, integrale koppelkansen.
- Clink!: feitelijke informatie, wensen en ideeën, projectideeën.
- Commissie omgevingskwaliteit: feitelijke informatie, wensen en ideeën, projectideeën.
- Vragenlijst bewoners Lingewaard: inzicht belangrijke erfgoedwaarden, wensen en ideeën.
- Monumenteigenaren: subsidieregeling, belangrijke erfgoedwaarden, wensen en ideeën.
- College B&W: belangrijke erfgoedwaarden, wensen en ideeën.

De bijeenkomsten zijn vrij open ingestoken met vragen als "Wat vind je goed?" en "Wat kan volgens jou beter of zou je liever anders willen zien?"

b. Over welke onderdelen konden deelnemers niet meepraten en waarom niet?

Het participatieproces is bepalend geweest voor de inhoud van het eindproduct, met uitzondering van de verhaallijnen. Op voorhand is door gemeente Lingewaard bepaald dat deze nog van toepassing zijn, en daarom is hier tijdens het participatieproces geen aandacht aan besteed.

7. Hoe bent u met deelnemers in gesprek gegaan over uw initiatief (fysieke bijeenkomst, online bijeenkomst, enquête etc.)?

De inwoners konden een enquête invullen. Voor de overige deelnemers zijn er verschillende fysieke bijeenkomsten geweest. Zie hieronder het volledige schema van het participatieproces:

	Participanten	Bijeenkomst/enquête	Datum
In-tern	Ambtelijke organisatie	Sessie evaluatie en inventarisatie wensen en behoeften	27 november
		Sessie Projectideeën	26 maart
		Concretiseringsslag	4 juni
	College	Werksessie	5 maart
	Portefeuillehouder	De portefeuillehouder is diverse keren betrokken tijdens het proces en om input gevraagd.	Diverse datums
Ex-tern	Partijen uit het erfgoedveld	Bijeenkomst evaluatie, inventariseren wensen en behoeften	27 februari
		Bijeenkomst Projectideeën	16 april
	Inwoners	Enquête	Week 22-24
	Monumenteigenaren	Enquête	Week 22-24
	Erfgoeddeskundigen	Gesprek	19 augustus
	Commissie Omgevingskwaliteit	Presentatie Feedback concept nota- en uitvoeringsprogramma	3 oktober 7 november

Vragen over hoe u bent omgegaan met de reacties op uw plan

8. Wat waren de reacties op uw initiatief? Welke kansen en mogelijkheden en ook bezwaren en zorgen zien deelnemers bij uw initiatief? Bij uiteenlopende reacties graag de verschillende reacties benoemen.

De meeste deelnemers reageerden positief op het initiatief om de erfgoednota van Lingewaard te actualiseren. In de bijeenkomsten werd duidelijk dat de deelnemers enthousiast waren over de kans om bij te dragen aan de inhoud van het nieuwe erfgoedbeleid. Dit heeft geleid tot een lijst met projectideeën en verschillende ambities over de omgang met cultureel erfgoed in de toekomst.

Tijdens de eerste bijeenkomst met de erfgoedverenigingen kwamen ook zorgen ter sprake over de werkelijke impact van de input van de bijeenkomsten op de dagelijkse omgang met erfgoed. Hierbij werd de gemeente op het hart gedrukt dat het erfgoedbeleid en het uitvoeringsprogramma realistisch zouden moeten worden ingestoken. Er is daarom voor gekozen om een uitvoeringsagenda op te stellen en om een weging aan de projecten toe te kennen, in de categorie 1, 2 of 3. De nummering geeft de urgentie aan, van hoog naar laag, van urgent naar minder urgent. Niet alle projecten kunnen tegelijkertijd uitgevoerd worden. In de uitvoeringsagenda staan de onderwerpen kernachtig. Voordat tot uitvoering over kan worden gegaan zal een projectplan moeten worden opgesteld, waardoor inzicht ontstaat in de benodigde capaciteit, financiën, partners en tijd voor het uitvoeren ervan.

Een ander bezwaar was dat de erfgoedverenigingen niet verantwoordelijk wilden zijn voor de prioritering van de projectideeën. Deze verantwoordelijkheid ligt volgens hen bij de gemeente. Daarom is het van belang om een werkwijze vorm te geven hoe de gemeente en de inwoners samen gaan bepalen welke initiatieven geselecteerd en uitgevoerd zullen worden.

Heeft u de reacties verwerkt in uw plan? Zo ja, leg uit welke. Zo nee, leg uit waarom niet.

De accenten en ambities uit het erfgoedbeleid en het uitvoeringsprogramma zijn volledig vormgegeven vanuit de reacties uit het participatieproces. Sommige ideeën en reacties zijn gebundeld om het erfgoedbeleid en het uitvoeringsprogramma realistisch en haalbaar te maken. Hierdoor zijn niet alle reacties uit de participatiemomenten letterlijk in het eindproduct overgenomen.

Verder is er in Bijlage IV een overzicht van alle interne en externe projectideeën die zijn geopperd tijdens de participatiesessies verzameld. Afhankelijk van het besluit van de raad, kunnen we kiezen voor het realiseren van een budget waarmee initiatieven en projectideeën uit de maatschappij kunnen worden gerealiseerd.

9. Hoe heeft u deelnemers geïnformeerd over de reacties en de manier waarop u deze heeft verwerkt in uw plan? Zo ja, wat was hun reactie? Zo nee, waarom niet?

Van alle participatiebijeenkomsten zijn verslagen gedeeld met de deelnemers. Daarnaast werd tijdens het participatietraject voortgebouwd op de geleverde input. De input uit de eerste bijeenkomst vormde de basis en deze is in vervolgbijeenkomsten gezamenlijk uitgewerkt.

Vragen over het participatieproces zelf

10. Heeft u bij deelnemers getoetst of zij vinden dat er zorgvuldig met hun inbreng is omgegaan? Licht toe hoe deelnemers hierop hebben geantwoord.

Deze toets is gedaan aan de hand van een redactieteam, bestaande uit deelnemers van verschillende stakeholdergroepen van de bijeenkomsten. Het redactieteam had onder andere de taak om feedback te geven op de manier waarop hun inbreng was verwerkt in de conceptstukken.

11. a. Wat heeft u geleerd van dit participatieproces? Wat zijn de geleerde lessen en successen van dit proces?

Als gemeente hebben we geleerd dat een goed opgezet participatieproces tijd kost, maar dat het die tijd waard is. Het vraagt om een goede voorbereiding, duidelijke communicatie en genoeg ruimte om echt te luisteren naar de inbreng van iedereen. Een belangrijke les is dat betrokkenheid en steun pas echt ontstaan als er voldoende tijd en aandacht is om alle ideeën en meningen serieus te nemen en te verwerken.

Een van de grote successen van dit proces is dat we hebben gezien hoeveel betrokken burgers, verenigingen en stichtingen er in onze gemeente zijn. Lingewaard heeft een actieve gemeenschap, met inwoners die graag meedenken en vol ideeën zitten. Deze betrokkenheid is belangrijk voor toekomstige projecten en plannen. We weten nu dat we kunnen rekenen op een diverse en creatieve groep mensen die willen bijdragen.

Ook heeft het proces ons laten zien hoe belangrijk het is om met de juiste groepen mensen te praten. Hun ideeën zijn waardevol voor het behoud en de ontwikkeling van cultureel erfgoed. De input van verschillende betrokkenen heeft ons geholpen om beter te begrijpen wat de gemeenschap wil en nodig heeft. Dit heeft de basis gelegd voor een erfgoedbeleid dat breed wordt gesteund. Dit participatietraject heeft ons geleerd dat het betrekken van de gemeenschap bij beleidsvorming niet alleen de plannen beter maakt, maar ook zorgt voor meer samenwerking en verbinding in de toekomst.

Bijlage IV Projectideeën

Overzicht externe projectideeën

Deze bijlage geeft een overzicht van projectideeën die zijn opgehaald tijdens een participatiebijeenkomst voor partijen in het erfgoedveld op 16 april 2024. Deze projectideeën willen we verder uitwerken door initiatieven en organisaties samen te brengen en te ondersteunen. Een voorwaarde hiervoor is dat er middelen beschikbaar gesteld worden en een werkwijze wordt vormgegeven. Samen met het erfgoedveld kan dit verder worden uitgewerkt, bijvoorbeeld tijdens een *Erfgoedcafé*. In paragraaf 4.2 wordt meer uitgelegd over de werkwijze omgang met projectideeën.

Overzicht interne projectideeën

	Behoefte	Wie/wat is nodig?	Voorwaarden
1	WOII museum Niemandsland zichtbaar in de gemeente met bestaansrecht	Hulp van de gemeente, kennis van vastgoed en financiering	Samenwerking met scholen, musea, cultuur en historische clubs. Financiering op jaarlijkse termijnen. Zonder geschiedenis is er geen toekomst
2	Lesmateriaal/documentaire over erfgoed	Kennis van educatie specialisten, historisch materiaal	
3	Buitenlands toerisme stimuleren	Meertalige regionale folders en infopunten, contact leggen met touroperators	
4	Tweede Wereldoorlog verhalen in Lingewaard zichtbaar maken	Verbinding tussen partijen, locatie, regionale samenwerking, digitalisering, lokale verhalen vastleggen, aansluiting zoeken bij toeristisch beleid	Financiën, goede vaste locatie, onderlinge samenwerking en verbinding
5	Limes en de rol van rivieren zichtbaar maken	Panelen met het verhaal plaatsen in de omgeving, archeologische informatie beschikbaar maken	Budget, samenwerking
6	Communicatie	Rechtstreeks aanspreekpunt, mét het erfgoednetwerk in gesprek gaan, gemeentelijke ambitie op dit vlak beter uitspreken	
7	Cultuurhistorische paragraaf	Opnemen in Omgevingsplan	Geen nietszeggende verhalen - dus focus op herkenbare, betekenisvolle verhalen en plekken
8	Behouden van bestaansrecht gilden en schutterijen; behoud van tradities schuttersfeesten en kringdagen	Locaties in het centrum van de kernen, zodat gilden en schutterijen zichtbaar blijven voor schuttersfeesten, kringdagen, repetitielocatie	Alles met het doel om het zichtbaar te maken. Vergunningverlening moet eenvoudiger worden. Plekken in kernen moeten behouden worden. Samenwerking met Lingewaardse gilden/schutterijen aangaan
9	Natuurlandschap: klompenpaden onder de aandacht brengen	VVV locatie; inventarisatie klompenpaden; boekje en app met routes maken en verspreiden, hierbij men de mogelijkheid geven om waarдерingen te koppelen aan de routes; publiciteit via regionale omroepen; samenwerking met bedrijven; verbinding met historische panden, gedenksteden etc.; scholenloop organiseren; natuurroute ontwikkelen of erbij aansluiten	Gemeente moet stimuleren, positieve communicatie is noodzakelijk, contact leggen met natuurverenigingen, nieuwe inwoners iets nieuws aanbieden dan de gemeentegids
10	Traditionele kersenbomen plaatsen	Geschikte locaties verkennen waarbij de nieuwe bomen goed ingepast kunnen worden in de overige beplantingsplannen van de gemeente	

11	Zichtbaar maken erfgoedbeleid	Flyer/folder met hoofdpunten van het beleid; kort en duidelijk op de gemeentelijke website; gebeurtenissen/activiteiten op het gebied van erfgoed verwijzen naar beleid	Aansluiten op wensen van geïnteresseerde burgers; budget; goed leesbaar; aantrekkelijk schrijven
12	Historisch weekend/dag Lingewaard	Lokaal; veel historische info; koppelen met erfgoedbeleid (bv. Jaarlijks een type monument onder de aandacht brengen)	Samenwerking met verenigingen, zoals Fort Pannerden of Kasteel Doornenburg, Historische Kringen, Gilden; Budget moet beschikbaar zijn
13	VVV-kantoor openen waar toeristen en bezoekers terecht kunnen voor informatie en vragen.	Voor elke kern in Lingewaard	
14	Openstellen uiterwaarden	Aanleg wandelroutes (bv. Angeren - Huissen), langs Kleefs-Gelderse grens	Goede afzetting t.o.v. boerenland
15	Ondersteuning projecten erfgoednetwerk	Meer financiële ondersteuning	Eenvoudige procedures
16	Immaterieel erfgoed meer onder de aandacht brengen	Niet alleen in onderwijs, maar ook in buurtcentra	Minder over elkaar praten, meer met elkaar praten
17	Religieus erfgoed meer onder de aandacht brengen	Aanduidingen op de gebouwen, het verhaal achter de 'stenen'	Restauratie/onderhoud van Kapellen, niet alleen door particulieren maar ook door gemeente; Religieus erfgoed van de gemeente Lingewaard in de gemeente blijven
18	Meer aandacht aan verbinding dorpskernen schenken	Overkoepelende organisatie historische kring; een Lingewaards overkoepelend feest (roulerend per kern)	Goede afstemming; elkaar wat gunnen
19	Meer aandacht aan de Tweede Wereldoorlog schenken	Meer bekendheid onder de bevolking; Bekendheid vergroten in EUREGIO verband; Aansluiting Airborne gemeenten	Aansluiten bij grotere organisaties, gemeente moet contact leggen (R.L.E organisatie)
20	Behoud en uitbreiding van hoogstamboomgaarden in ons karakteristieke Betuwse landschap	Ruimte; onderhoud; financiën voor heggen en bomen (subsidies landschapfonds, provincie)	Groep bewoners die bereid zijn om toezicht te houden
21	Oorlogsmonumenten onder de aandacht brengen	Benoemen tot gemeentelijke monumenten; ondergrond door gemeente verwerven; verbinding aangaan met beleid recreatie/toerisme	Goede afspraken maken over beheer en onderhoud
22	Verankering archeologische en cultuurhistorische waardenkaarten in erfgoedbeleid		Actualisatie van de kaarten noodzakelijk - HKA had eerder opmerkingen hierover gedeeld met de gemeente
23	Aandacht voor het Overbetuws dialect en het verhaal van het Pannerdensch kanaal als immaterieel erfgoed		

Overzicht interne projectideeën

Groep 1:			
Behoefte	Instrument	Wie/wat is nodig?	Voorwaarden
Betrekken van inwoners bij erfgoed	Social media	Vak experts	Duidelijke kaders welke info je op wil halen
	Inwonersavonden	Goede communicatie	Laagdrempeligheid

		Social media kanaal	
Ophalen bij inwoners wat er leeft en zichtbaar maken	Inwonersavonden	Erfgoedverenigingen	Duidelijke kaders welke info je op wil halen
	Polls	Vak experts	Laagdrempeligheid
	Erfgoedverenigingen	Goede communicatie	
Inwoners bewust maken van de plek waar ze wonen	Wandel- en fietsroutes	Budget	Duidelijke info bij de punten zodat de omgeving 'meer gaat leven'
Inwoners meer bewust maken van hun leefomgeving waardoor ze trots zijn	Storytelling	Een plek waar je de verhalen kwijt kunt	Bewustwording creëren door informeren

Groep 2:			
Behoeft	Instrument	Wie/wat is nodig?	Voorwaarden
Zichtbaar maken en in stand houden van processie Huissen	Opnemen in erfgoedbeleid	Trotse enthousiaste inwoners	Media aandacht
		Organisatoren	
Mauritslinie en IJssellinie zichtbaar maken	Als verhaallijn opnemen in erfgoedbeleid	Aansluiten bij externe organisaties of gemeenten	Fiets- en wandelroutes
Koesteren van de cultuur(historie) van je dorp/kern	Per kern de erfgoedkwaliteiten benoemen in het erfgoedbeleid	Actiepunten met bewoners opstellen per kern	Evaluatie per kern

Groep 3:			
Behoeft	Instrument	Wie/wat is nodig?	Voorwaarden
Beleefbaar maken erfgoed door behoud en versterking bij ruimtelijke ontwikkelingen voor versterking biodiversiteit en waterbeheer	Programma met projecten die cultuurhistorische waarden van de cultuurhistorische waardenkaart zichtbaar maken	Cultuurhistorische waardenkaart	budget, opname in omgevingsplan (juridische borging), politiek draagvlak, integrale afstemming met andere disciplines voor opzetten uitvoeringsprogramma
		Archeologische waardenkaart	
Archeologie beleefbaar maken, her verhaal vertellen van de belangrijke vindplaatsen in de gemeente	omgevingsprogramma, omgevingsplan	Archeologische waardenkaart	budget, politiek

Groep 4:			
Behoeft	Instrument	Wie/wat is nodig?	Voorwaarden
Cultuurhistorische waardenkaart intern ontsluiten	Webbrowser	Applicatie beheerder	
		Beleidsmedewerker erfgoed	
		Extern adviesbureau	
Cultuurhistorische waardenkaart extern vindbaar maken	Website gemeente Lingewaard	Team communicatie	
	Viewer regels op de kaart		
Cultuurhistorische waarden + waarden historisch centrum Huissen verankeren	Omgevingsplan	Beleidsadviseurs diverse expertises	Draagvlak bestuurders
	QR-codes/apps voor verhalen- activiteitenroutes	Planjuristen + omgevingsplan + externe adviseurs	

Groep 5			
Behoefte	Instrument	Wie/wat is nodig?	Voorwaarden?
Trots op woning/wijk/buurthuis	PR: tv serie over verzonken dorpen	Wijkplatform, historische kringen, cultuurcoach, jongeren werkers, scholen, storytelling door ouderen	Geld, aanvragen fondsen
	QR-routes met verhalen door de wijk	Iets zicht- of tastbaars in het landschap	Vrijwilligers
	Onderduikroute door het dorp		Advies extern
	Fruit plukken + moestuintjes		Aansluiten bij bestaande initiatieven
Herbestemmen van kerken en monumenten	Intaketafel – opvragen wat mag	Ruimte voor burgerinitiatieven	

Groep 6			
Behoefte	Instrument	Wie/wat is nodig?	Voorwaarden
Aandacht voor behoud wederopbouw bij woningbouw	Monumenten aanwijzen	Corporaties	Goede inventarisatie
	Prestatieafspraken met corporaties		
Meer aandacht voor archeologie + erfgoed vooraan in het proces	Archeologische waardenkaart 2021 in opnemen	Planjuristen	Waardenkaart 2021 in omgevingsplan vastleggen

Bijlage V: Uitslag enquête inwoners en monumenteigenaren

Onderdeel van het participatieproces was het uitzetten van een enquête bij de inwoners en monumenteigenaren van Lingewaard. De resultaten van deze enquêtes worden hieronder toegelicht.

Enquête inwoners

147 inwoners hebben de vragenlijst ingevuld. 124 van de respondenten zijn lid bij een erfgoed gerelateerde vereniging, waarvan 94 bij de Schutterij St. Sebastianus Gendt. In de analyse van de enquête worden de wensen en behoeften van de inwoners gelijkwaardig bekeken en opgenomen. Dat betekent dat er rekening wordt gehouden met de dominante aanwezigheid van bepaalde verenigingen.

De respondenten zijn over het algemeen het meest trots op het immaterieel erfgoed, de tradities en de lokale gebruiken. Ook is er sprake van trots op het stedenbouwkundig en gebouwd erfgoed van Lingewaard. Het erfgoed wat doorgaans het meest belangrijk werd gevonden, omvatten:

- Het Julianaplein
- De polder
- Schuttersfeesten
- Providentia
- De Gendtse Kermis
- Huize Kinkelenburg
- De Romeinen
- Museum Niemandslaan
- De uiterwaarden
- Oorlogsmonumenten
- Kasteel Bommel
- Kasteel Doornenburg
- Fort Pannerden
- Boomgaarden
- Alle lokale tradities

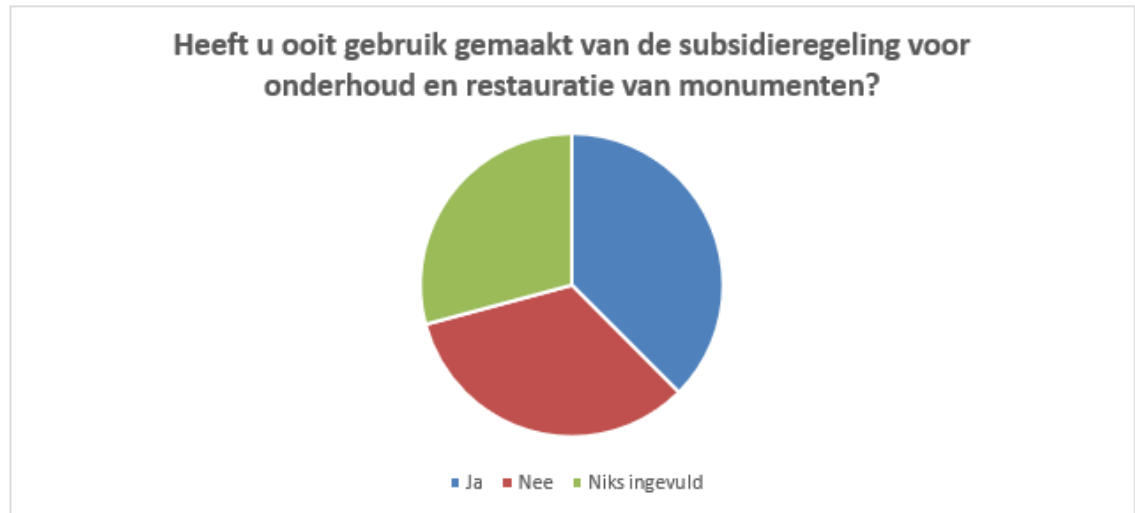

Een kleine meerderheid van de respondenten vond dat erfgoed onvoldoende beleefbaar wordt gemaakt. Hierbij wordt de toelichting gemaakt dat erfgoedbeleving voornamelijk vanuit initiatief van de gemeente gebeurt. Er is behoefte aan meer communicatie zodat de inwoners op de hoogte zijn van de plannen en initiatieven. Aan de andere kant uitten de respondenten tevredenheid met de huidige stand van zaken. Er wordt veel gedaan en de mensen zijn trots op het zichtbare erfgoed.

In het bijzonder werd er een grote nadruk gelegd op het behoud van de dorpskernen, de pleinen en de tradities die hier plaatsvinden, met name het Julianaplein. Ook wordt het luisteren naar en het meenemen van de wensen van inwoners als belangrijk aandachtspunt benoemd. De inwoners hebben behoefte aan samenwerking met de gemeente om het erfgoed in Lingewaard te borgen.

Enquête monumenteigenaren

De gemeentelijke monumenteneigenaren zijn separaat bevraagd over hun persoonlijke ervaringen en bevindingen. Opvallend is dat 62,50% van de respondenten bekend is met de subsidieregeling voor het onderhoud en restauratie van het monument. Ca. 1/3e van de respondenten heeft gebruik gemaakt van de subsidieregeling, waarvan de meeste ervaringen negatief waren. Het wordt doorgaans omschreven als een niet makkelijk en omslachtig proces.

Uit de enquête kan opgemaakt worden dat de meeste monumenteneigenaren behoefte heeft aan meer informatie vanuit de gemeente. Dit blijkt uit de vraag "Aan wat voor informatie heeft u behoefte?"; waar 19 van de 24 respondenten minstens één van de drie onderdelen had aangevinkt. De meeste respondenten gaven aan meer behoefte te hebben aan informatie omtrent subsidieregelingen en verduurzaming van monumenten.

Ongeveer de helft van de respondenten heeft ooit een vergunning aangevraagd voor het aanpassen van een monument, waarvan een kleine meerderheid een negatieve ervaring had. Doorgaans werd het proces als ingewikkeld, duur en langdradig beschouwd. Hoewel ca. 70% van de respondenten weet waar die terecht moet met vragen over monumenten, zijn zaken als contact, communicatie, ondersteuning en verduurzaming aandachtspunten waar de respondenten meer behoefte aan hebben.